

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

Viešosios teisės katedra

Linos Peciukonytės

V kurso, tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės
studijų šakos studentės

Magistro darbas

***Renvoi* principo teorinės ir praktinio taikymo problemos**

Vadovas: doc. dr. Lauras Butkevičius

Recenzentė: lekt. dr. E. Matulionytė

Vilnius

2017

IVADAS	3
1. Renvoi principo samprata	6
1.1. Užsienio teisės taikymo ištakos.....	6
1.2. Renvoi principo sąvoka	9
1.2.1. Terminologija	9
1.2.2. Pozityvioji teisė	11
1.2.3. Pirmieji teismų sprendimai	12
1.2.4. Mokslinės diskusijos.....	16
1.2.5. Renvoi principo kodifikavimas	19
1.3. Renvoi principo rūšys.....	23
1.4. Renvoi išraiškos.....	24
2. Renvoi principo taikymo problematika	25
2.1. Praktinės problemos	25
2.1.1. Pozityvusis konfliktas	28
2.1.2. Negatyvusis konfliktas	28
2.2. Kiti <i>renvoi</i> problematikos aspektai	31
3. Sprendimo būdai.....	34
3.1. Renvoi išraiškos ir sprendimo būdai.....	35
3.1.1. Tikslui prieštaraujantis <i>renvoi</i>	35
3.1.2. „Paslėptas“ arba hipotetinis <i>renvoi</i>	35
3.1.3. Dvigubas <i>renvoi</i> (vokiškoji samprata).....	36
3.1.4. <i>Foreign court Theory</i>	37
3.2. Valstybės, atmetančios <i>renvoi</i>	37
3.3. Valstybės, pripažįstančios <i>renvoi</i>	40
3.4. Europos Sąjungos teisės aktuose ir tarptautinėse sutartyse įtvirtinti <i>renvoi</i> problematikos sprendimo būdai	42
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI.....	48
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	50
SANTRAUKA	54
<i>Das Renvoiproblem: die theoretische und praktische Anwendung; die Lösungsmöglichkeiten (Zusammenfassung) .....</i>	55

IVADAS

Žmogaus teisių apsauga pačia plačiausia prasme – vienas pagrindinių demokratinės, teisiniais pamatais veikiančios valstybės tikslų. Iškelto tikslo įgyvendinimas didžiąja dalimi priklauso nuo efektyvaus, kokybiško, nešališko teisingumo vykdymo. Modernėjanti visuomenė tampa mobili. Dėl globalizacijos spartos kontaktavimas su užsienio valstybėmis tampa neišvengiamas ir jo intensyvumas auga. Jo pagrindu, susidariusiuose teisiniuose santykiuose atsiranda užsienio elementas, kuris taip pat yra sąlygojamas prekybinių santykių, raiškios demografinės kaitos, kitų priežasčių. Šiame kontekste *renvoi* instituto paskirtis – užtikrinti kiekvieno individo teisę į teisingą teismą tinkamai parenkant taikytiną teisę tam tikriems konkrečioms teisiniams santykiams, kuriems būdingas užsienio elementas.

Temos aktualumas. Šimtai tūkstančių piliečių išvyksta gyventi į užsienio valstybę. Milijonai žmonių kasmet keliauja. Lietuvos Respublikos piliečiai sudaro santuokas su užsienio piliečiais. Modernios komunikacijos leidžia sudaryti prekybinius sandorius su šalimis iš užsienio valstybių net neišvykstant iš savo šalies. Verslas plečiamas, ieškoma naujų verslo partnerių užsienio valstybėse. Tai tik keli pavyzdžiai. Tačiau jie aiškiai parodo, jog ryšys su užsienio valstybėmis yra ypatingai intensyvus bei įvairiapusis. Visais atvejais gali kilti teisinių ginčų. Bet tai jokiais būdais nereiškia, kad tarp šalių iškilus teisiniam ginčui Lietuvos teismai beatodairiškai taikys Lietuvos teisę. Užsienio valstybių egzistavimas, su jose galiojančia teisine ir procesine tvarka, atsineša ir tai, jog iškilus ginčui, turinčiam užsienio elementą, privaloma ieškoti specifinių sprendimo būdų. Būtent šią užduotį ir perima tarptautinė privatinė teisė.¹ Ji įvykdo jai paskirtą užduotį su kolizinių normų pagalba. Kolizijos sprendimas reiškia, kad teismas nustato, kurios iš kelių valstybių teisę reikia taikyti, t. y., iš kelių galimų taikyti teisės sistemų reikia išrinkti vieną.² Tačiau negalima apsiriboti vien teisės - nacionalinės ar užsienio – parinkimu. Teismui tenka nelengvas uždavinys išsiaiškinti, ar taikytina teisė apima tik materialines normas, ar tarptautinės privatinės teisės normas taip pat. Esama skirtingų atvejų. Užsienio valstybės teisėje įtvirtintos tarptautinės privatinės teisės normos gali gražinti į *lex fori* (teismo vietos teisę) arba nukreipti į trečiosios valstybės teisę (*renvoi*). Šiuos skirtumus sąlygoja skirtingi taikytinos teisės nustatymo kriterijai.

Renvoi principas sukelia diskusiją teisinėje literatūroje. Svarstoma, ar iš tiesų toks institutas yra reikalingas, ar jis yra efektyvus. Tačiau svarbiausias aspektas yra susijęs su

---

¹ SCHACK, H. *Internationales Zivilverfahrensrecht*. München: C. H. Beck, 2006, p. 1.

² MIKELĖNAS, Valentinas. *Tarptautinės privatinės teisės įvadas*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 95.

praktinio *renvoi* pritaikymo problematika. Praktiniu požiūriu rašto darbo tema aktuali todėl, kad *renvoi* instituto taikymas vis dar opi, plačiai nagrinėjama tema teisinėje literatūroje. Iki šiol Europos ir pasaulio valstybės nėra vieningai išsprendusios problemų, nulemtų *renvoi* taikymo praktikoje, todėl *renvoi* efektyvumas tebėra aktualus, diskutuotinas klausimas. Praktinių problemų išsprendimas priklauso nuo kruopščiai suformuotos doktrinos. Teorinis aspektas pasireiškia tuo, kad kuo daugiau ir nuodugniau diskutuojama *renvoi* tematika, siūloma šio instituto keliamų problemų sprendimo būdų, tuo didesnė tikimybė rasti kompromisus, galimas išeitis, išspręsti didelę dalį kliūčių, su kuriomis susiduriama praktikoje.

Darbo tikslai ir uždaviniai. Pagrindinis šio rašto darbo tikslas – kuo aiškiau atskleisti temą, pabrėžiant jos aktualumą, išryškinant *renvoi* instituto problematiką bei ieškant taikymo problematikos sprendimo būdų; norima atskleisti teisės taikymo prasmę bei svarbą. Tikslu siekiama išsikeliant konkrečius uždavinius: nuodugniai analizuojama *renvoi* samprata, rūšys, atskleidžiamos pagrindinės su šiuo instituto taikymu praktikoje susijusios problemos bei aptariami tokių problemų galimi sprendimo būdai. Magistro darbe analizuojamas *renvoi* instituto tikslingumas, jo įvairiapusiškumas, plačios interpretavimo, reguliavimo bei taikymo galimybės, grindžiama jo svarba ne tik susiformavusiai bei nuolat formuojamai teismų praktikai, bet ir privačių asmenų interesų apsaugos prasme.

Tyrimo objektas. *renvoi* institutas analizuojamas dviem aspektais: siaurąja bei plačiąja prasme. Nagrinėjama principo teorinė pusė. Aptariama sąsaja su užsienio teisės istorinėmis ištakomis, principo svarba šių laikų teisei, tampriai susijusiai su sparčiai besivystančia aplinka, įtakotai globalizacijos. Plačioji *renvoi* principo pusė atskleidžiama per galimybes jį plačiai interpretuoti; pagrindinis dėmesys skiriamas *renvoi* instituto išraiškoms, problematikai bei jos galimiems sprendimo būdams, įtvirtintiems tarptautinėse sutartyse, Europos Sąjungos teisės aktuose, užsienio valstybių pozityviojoje teisėje bei teismų praktikoje. Kadangi *renvoi* principo reguliavimas Lietuvoje yra pakankamai siauras, o taip pat ir teismų praktika *renvoi* instituto atžvilgiu yra itin ribota, darbe pasirinkta remtis užsienio valstybių teismų sprendimais bei, kaip pavyzdį nagrinėjant, užsienio valstybių įstatyminiu lygmeniu įtvirtintu reguliavimu.

Tyrimo metodai. Siekiant kuo išsamiau atskleisti darbo temą, iškeltus uždavinius bei pabrėžti jos aktualumą, rašto darbe naudojami keli tyrimo metodai. Istorinis metodas pasitelkiamas siekiant pristatyti *renvoi* principo kilmę: istorinės sąsajos su užsienio teise - Senovės Graikijos laikų ir kitų sekusių epochų. Pasitelkiami ir teismų praktikos šaltiniai pristatant Bavarijos piliečio *Franco X. Forgo* bylą. Šią bylą istoriniu požiūriu galima

laikyti *renvoi* principo pamatais: atsiradimu, pripažinimu ir tolesnių debatų priežastimi. Kadangi būtent šioje byloje užsienio valstybių teisininkai teismų praktikoje įtvirtino gražinimo teoriją, t. y. *renvoi* principą. Lyginamasis metodas pasitelkiamas norint pabrėžti problemine *renvoi* taikymo sritį, atskleisti skirtingą valstybių požiūrį ir formuojamą praktiką *renvoi* instituto taikymo atžvilgiu bei su praktiniu principo taikymu susijusių problemų sprendimus. Lyginamuoju ir teleologiniu metodais remiamasi norint išgryninti *renvoi* principo, galimai, platų taikymo spektrą; o gal priešingai? – jo taikymo srities mažėjimą. Taip pat nemažą reikšmę turi rašto darbe naudojami loginis bei kritinis metodai, padėję objektyviai vertinti teisinę literatūrą *renvoi* principo kontekste, analizuoti gražinimo teorijos taikymo keliamų kliūčių sprendimo būdų tinkamumą, efektyvumą bei vystymosi tendencijas.

Darbo originalumas. *Renvoi* principas yra „jaunas“ institutas Lietuvos teisinėje sistemoje. Lietuvos teismams užsienio teisės taikymas tapo aktualus dar ne taip seniai – Lietuvai atkūrus Nepriklausomybę. Priėmus naująjį Civilinį kodeksą pradėta dėti pamatus Lietuvos teismų praktikai *renvoi* principo kontekste – pasikeitusi užsienio teisės samprata, kuri tiesiogiai veikia *renvoi* principo taikymą. Temos iširtumas Lietuvoje nėra labai gausus, taip pat nėra gausi ir Lietuvos teismų praktika. Lietuvos teisinėje literatūroje *renvoi* principas analizuotas prof. V. Mikelėno, prof. V. Mizaro. Prof. V. Mizaras analizuoja tarptautinės privatinės teisės vienodinimo Europos Sąjungoje rezultatus reglamentų Roma I ir Roma II atžvilgiu.

Besikeičianti demografinė padėtis, spartėjanti globalizacija ragina adaptuotis teisę prie kintančių sąlygų. Nagrinėjant Lietuvos ir kitų užsienio valstybių teismų *renvoi* principo taikymą, jo pripažinimą ar atmetimą, problematiką, išryškėja skirtumai. Teisė – „gyvas“ organizmas: nuolat besikeičiantis, augantis, tobulėjantis. Taigi yra be galo svarbu, norint tobulinti ir priartinti taikomą teisę, semtis patirties, analizuoti, būti inovatyviais. Nors Europos Komisija 2006 metais išsakė tikslą tarptautinės privatinės teisės atžvilgiu: „vieną dieną visi Europos Sąjungos valstybių narių teismai konkrečiam ginčui, turinčiam užsienio elementą, taikys vienodą teisę“³, – tačiau labai tikėtina, jog tokio tikslo – tarptautinės teisės suvienodinimo Europos Sąjungos mastu - pasiekti nepavyks. Didžiausia ir svarbiausia kliūtis – įvairovė, t. y. skirtingas užsienio valstybių teisės normų reglamentavimas, teisinių sistemų skirtumai.

Svarbiausi šaltiniai. Norint kuo geriau ir aiškiau perteikti *renvoi* principo sampratą ir specifiką, pagrįsti ypatingą reikšmę, atspindėti taikymo problematiką, buvo remtasi ne

---

³ LORENZ, S. *Internationales Privatrecht (IPR)*. München: Ludwig – Maximilians - Universität, 2012, p. 57.

tik aktualia teisine lietuvių, vokiečių, anglų, šveicarų, rusų literatūra, mokslininkų monografijomis, bet ir užsienio valstybių istorine medžiaga bei pozityviaja teise. Magistro darbe remiamasi V. Mikelėno, H. Schack, K. Schurig, M. Sonnentag, A. Heini ir kt. moksliniais darbais; taip pat aktualiais teisės aktais: Lietuvos Respublikos Civiliniu kodeksu, 1930 m. birželio 7 d. Ženevos konvencija dėl įstatymų kolizijų naudojant įsakomuosius ir paprastuosius vekselius sprendimo ir kt.

1. *Renvoi* principo samprata

1.1. Užsienio teisės taikymo ištakos

Teisininkai taiko teisę. Tačiau kiekvienas asmuo ją išgyvena. Todėl ji negali būti pernelyg paini ir sunkiai suvokiama. Teisė privalo galioti visiems vienodai, o jos nustatytos taisyklės sklandžiai derėti tarpusavyje. Reikalinga harmonija. Tai – kiekvieno teisinio santykio dalyvio interesas. Nuostatos galioja visai teisei, taip pat ir tarptautinei privatinei teisei. Tačiau pasiekti harmoniją tarptautinėje privatinėje teisėje yra kur kas sunkiau.

Tarptautinės privatinės teisės užuomazgos siekia net antikos laikus. Tuometinių Senovės Graikijos miestų teisė buvo labai panaši; pakako taikyti *lex fori* (teismo vietos principas, pagal kurį taikoma byla nagrinėjančio teismo vietos valstybės teisė⁴. Toliau bus naudojama sąvoka *lex fori*). Todėl nebuvo poreikio analizuoti ir gilintis į kolizijų teisę. Pavyzdžiui, jeigu retorius Isokratas (436 – 338 pr. Kr.) pagal įstatymą paveldinčios netikros sesers palikimo atveju teikė pranašumą testamentui savo kliento naudai, tai neprieštaravo nei teismo vietos teisei (*Aegina*⁵), nei turto palikėjo gyvenamosios vietos teisei (*Siphnos*⁶), nei netikros sesers gyvenamosios vietos teisei (Atėnai). Tuo metu buvo matomos tik mažos kolizijų teisės užuomazgos, pasireiškiančios susitarimais tarp miestų: sutartis tarp Efeso⁷ ir Sardžio⁸ (įrašas padarytas maždaug 100 metų pr. Kr.) įtvirtina, jog dėl žalos, atsiradusios dėl neleistinių veiksmų, atsakingi miesto, kuriam priklauso kaltininkas (kaltininko nuolatinė gyvenamoji vieta), teismai, ir jie privalo taikyti savo, t. y. *lex fori*, teisę.⁹

Romėnai pasidavė užkariautojams tarptautinės privatinės teisės atžvilgiu ir leido jiems disponuoti savo įstatymais („*suis legibus uti*“). Todėl rytų provincijose galiojo

⁴ MIKELĖNAS, Valentinas. *Tarptautinės privatinės teisės įvadas*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 103.

⁵ Aegina – Graikijai priklausanti sala Egėjo jūroje, Saronos įlanka, Saronos salynas.

⁶ Sifnos (*Siphnos*) – Graikijai priklausanti sala Egėjo jūroje, Cyclades salynas.

⁷ Efesas (*Ephesus*) – Senovės Graikijos miestas; dabar esantis Turkijos teritorijoje, Izmiro provincijoje.

⁸ Sardis (*Sardes*) – Senovės Graikijos miestas; dabar esantis Turkijos teritorijoje, Manisos provincijoje.

⁹ SCHURIG, K.; KEGEL, G. *Internationales Privatrecht*. München: C. H. Beck, 2000, p. 144.

senovės graikų teisė, ji paplito ir netgi įtakojo romėnų teisę. Tik Justinianui pavyko suvienodinti teisę. Nors ir nėra išlikę daug kolizinių normų sprendimų rašytinių įrodymų, tačiau net Senovės Romėnų laikais *praetor peregrinus*¹⁰, konfliktus tarp Romos piliečių ir svetimšalių bei tarp svetimšalių tarpusavyje spręsdavo pasitelkdamas tautų teisę (*ius gentium*). Tačiau išimtinai šeimos ir paveldėjimo teisiniai santykiai buvo reguliuojami ne tautų teisės, bet jiems buvo taikoma kolizijų teisė: svetimšaliams galiojo jų kilmės valstybės teisė. Išlikę raštai byloja: santuoka tarp svetimšalių laikoma galiojančia pagal jos sudarymo vietos teisę, o vaikas iš šios santuokos - santuokiniu; jeigu tėvui suteikiama Romos piliečio teisė, Romos pilietybę įgyja ir vaikas; svetimšaliai gali palikti testamentą, remiantis jų kilmės šalies teise; jeigu svetimšalis padaro žalą ir laikomas žalos sukėlėju arba patyrusiu žalą, jam taikoma romėnų deliktų teisė.¹¹

Ankstyvųjų viduramžių laikais vienoje Italijos vietovėse galiojo romėnų teisė kaip vietos teisė, o kitose – apsistojusių germanų pripažinta ir taikoma genčių teisė, kuri vėliau tapo vietos teise. Tik atskirai suteikus tokią privilegiją grupei ar pavieniams asmenims, galėjo būti taikoma užsienio teisė.¹²

Kolizinių normų užuomazgos matomos ir viduramžių laikotarpiu. Moderniosios tarptautinės privatinės teisės šaknys glūdi šiaurės Italijos miestuose. Ten vystėsi jų pripažįstama teisė. XI amžiaus viduryje ji buvo pradėta kodifikuoti ir pavadinta statutais. O nuo XII amžiaus pabaigos patobulinta ir įstatymiškai įtvirtinta.¹³ Jau tuo metu, pradėjus didėti judėjimui tarp miestų, kyla klausimai dėl taikytinos teisės. Nors pradžioje buvo teikiama pirmenybė vietos teisei, tačiau nuo XII amžiaus statutai įtvirtina svetimšalių teisinę atsakomybę nusikaltimų bei žalos padarymo atvejais, kai veika buvo padaryta „jų“ žemėje.¹⁴ Be to buvo skelbiama, jog vietos piliečiams, esantiems kituose miestuose, galioja jų kilmės miesto teisė. Tačiau svetimšalių teisė nebuvo visiškai ignoruojama: nors konkrečiam atvejui ji buvo netaikoma, į ją buvo atsižvelgiama; taip pat neatmetami atvejai, kai pripažįstami notarų aktai ar net teismų sprendimai.¹⁵ Esant teisiniam konfliktui, kurio viena šalis buvo svetimšalis, teismai, anksčiau taikę tik teisėjo, t. y. vietos teisę, ėmė taikyti ir svetimšalių (užsienio) teisę: vienais atvejais tokį teisėjų

---

¹⁰ *Praetor peregrinus* – Senovės Romos specialus magistratas, tvarkantis tautų teisę (*ius gentium*), kuri buvo taikoma Romos gyventojams, tarp jų ir peregrinams (ne Romos valstybės piliečių).

NEKROŠIUS, I.; NEKROŠIUS, V.; ir VĖLYVIS, S. *Romėnų teisė*. Vilnius: Justitia, 2007, p. 11.

¹¹ SCHURIG, K.; KEGEL, G. *Internationales Privatrecht*. München: C.H. Beck, 2000, p. 145.

¹² *Ibid.*, p. 147.

¹³ *Ibid.*, p. 149.

¹⁴ *Ibid.*, p. 149.

¹⁵ *Ibid.*, p. 149.

apsisprendimą lemdavo ieškovo pilietybė, kitais – atsakovui palankesnė teisė ar, tiesiog, kadangi tai labiau atspindėjo tiesą.¹⁶

Seniausias išsaugotas prancūzų rašytinis darbas tarptautinės privatinės teisės tema – *Glose d'Avranches*. Darbas parašytas XIII amžiaus pradžioje Sorbonos universitete ir jame nagrinėjamas konkrečiam atvejui taikytinos teisės klausimas: ar paveldinčio sutuoktinio teisės turi būti vertinamos pagal Paryžiaus ar pagal *Chartres*¹⁷ papročius?¹⁸ Vėlyvaisiais viduramžiais pradėdama vis garsiau kalbėti apie užsienio teisę, jos taikymą. Olandų teisininkai *Paul Voet, Ulrich Huber, Johannes Voet* gilinasi į užsienio teisės taikymą vietos teismuose. Jie kategoriškai neigia, jog teisė gali įpareigoti taikyti užsienio teisę. Tačiau užsienio teisės taikymą grindžia mandagumo, draugiškumo išraiška (lot. *comitas*).¹⁹

Viduramžių Vokietijos teisinėje doktrinoje nerasime daug informacijos. Tačiau jau nuo XVI amžiaus pakankamai daug pasisakoma kolizinių normų atžvilgiu. Teisininkai *Andreas Gaill, Benedikt Carpzov, David Mevius, Heinrich von Cocceji* – visi seka statutų teorija, minėdami tik nedidelius skirtumus. Ryškiausiai pasisakė mokslininkas, teisininkas *Johann Nikolaus Hert*. Jis kritikavo anksčiau minėtą *comitas* teoriją, jog užsienio teisės taikymo pagrindą sudaro tik mandagumo išraiška. Remdamasis tuometine teismų praktika bei ją pildydamas, *J. N. Hert* sukuria tris pagrindines taisykles, pagal kurias sprendžiama, kokia teisė bus taikoma – vietos ar užsienio:

- jeigu teisinis ginčas vyksta dėl pilnametystės, globos, paveldėjimo pagal įstatymą ir atsakovas yra fizinis asmuo, taikoma fizinio asmens nuolatinės gyvenamosios vietos teisė;
- jeigu teisinis ginčas vyksta tiesiogiai dėl nekilnojamo daikto (tik žemės sklypo), nesvarbu, kur ir kas atliko neteisėtą veiksmą, taikoma daikto buvimo vietos teisė;
- juridinio fakto atveju, kai yra įstatymo nustatyta forma (santuokos sudarymas testamentu sudarymas), taikoma įvykusio juridinio fakto vietos teisė.²⁰

Tačiau toks skirstymas neįtikino daugelio teisininkų. Ir XIX amžiuje buvo perimta daug teisinių normų, bet buvo ir daug ginčų. Naujų idėjų autoriai pasisakydavo nebūdami įsitikinę savo pristatoma pozicija ir prieštaraudavo patys sau. O kolizinės normos dėl tuo metu esamo teisės susiskaldymo buvo labai svarbios. Didelį įnašą moderniosios tarptautinės privatinės teisės vystymuisi padarė vokiečių teisininkai *Carl Georg von*

---

¹⁶ SCHURIG, K.; KEGEL, G. *Internationales Privatrecht*. München: C.H. Beck, 2000, p. 150.

¹⁷ *Chartres* – tuomet: miestas Prancūzijoje; dabar – Paryžiaus pietvakarinė dalis.

¹⁸ SCHURIG, K.; KEGEL, G. *Internationales Privatrecht*. München: C.H. Beck, 2000, p. 151.

¹⁹ *Ibid.*, p. 157.

²⁰ *Ibid.*, p. 159.

Wächter ir *Friedrich Carl von Savigny*.²¹ Jie atsisakė statutų teorijos ir pasuko link klasikinio tarptautinės privatinės teisės aiškinimo. Nuo 1850 metų tarptautinės privatinės teisės aiškinimo diskusijos skirstomos į du lygmenis: pirma, norima geriau suprasti teorinius pamatus; antra, siekiama įsigilinti ir atrasti geresnius atskirų klausimų sprendimo metodus. Abi šios sritys turi sąlyčio taškus. Vėlesniais laikais bus atkreiptas dėmesys į minėtų sričių vystymą, kuris skirsis nuo ankstesnių teisininkų pristatomų pozicijų.²²

Nors kolizinės normos turi galias ištakas istoriniu požiūriu, tačiau jų pritaikymas buvo veikiau nesąmoningas, t. y., kolizinių normų taikymas labiau pasitarnaudavo kaip griežtus neigiamus padarinius švelninanti priemonė ar privilegija. Tačiau *renvoi* principo sąvoka dar ilgai liko nenaudojama.

Nepaisant gilių istorinių užsienio teisės taikymo ištakų bei grąžinimo principo taikymo vos užčiuopiamų nesąmoningų užuomazgų, *renvoi* problematika pirmą kartą minima teismų sprendimuose. Nors keletas pirmųjų teismo sprendimų šiuo klausimu minimi jau 17 bei 18 amžiuje, tačiau tik 19 amžiaus bėgyje įvairių valstybių teismai pradėjo tikrinti ir domėtis, ar galima atsižvelgti į užsienio valstybės teisės nuorodą taikyti *lex fori*, t. y. grąžinti į valstybės teismo vietos teisę. Pirmieji moksliniai rašytiniai darbai *renvoi* tema minimi nuo 1880 m. O antroje 19 amžiaus pusėje seka pirmieji *renvoi* problematikos kodifikavimai.²³

1.2. *Renvoi* principo sąvoka

1.2.1. Terminologija

Visuomenė keičiasi laikmečių eigoje. Lygiai taip pat teisinės normos turi susitaikyti su kaita ir prisitaikymu.²⁴ Įdomu stebėti jos vystymąsi nuo ankstesnio senų tekstų kodifikavimo iki, atrodytų, laisvai pasirenkamos teisės tarptautinės privatinės teisės normų kontekste.²⁵

Šiandien, kalbėdami apie tarptautinę privatinę teisę, galime aiškiai apibūdinti jos sampratą, prigimtį, reikšmę, taikymo sritį, pripažinimo klausimus. Tai yra privatinės teisės dalis, reguliuojanti privatinius teisinius santykius, kurie peržengia vienos valstybės teisės sistemos ribas ir taikoma, kai teisinis santykis įgyja užsienio elementą, kuris sukelia

---

²¹ SCHURIG, K.; KEGEL, G. *Internationales Privatrecht. München*: C. H. Beck, 2000, p. 164.

²² *Ibid.*, p. 169.

²³ SONNENTAG, M. *Der Renvoi im Internationalen Privatrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2001, p. 19.

²⁴ MAAS, H. *Internationales privatrecht*. Berlin: Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz, 2015, p. 4.

²⁵ HEINI, A., et al. *IPRG Kommentar*. Zürich: Schulthess, 1993, p. 6.

vidaus (nacionalinės) privatinės teisės sistemos ir užsienio teisės sistemos koliziją.²⁶ Tarptautinė privatinė teisė pati neišsprendžia iškilusio teisinio ginčo, turinčio tarptautinį elementą. Tokiu atveju teismui galimai reikės taikyti užsienio teisę. O tai reguliuoja kolizinės teisės normos, nurodomos tarptautinės privatinės teisės taisyklių.²⁷ Tačiau teismas, prieš pritaikydamas kolizinę normą, pirmiausia privalo atsakyti į preliminarinius klausimus, kurie ir nulems taikytinos teisės nustatymą: kvalifikavimas, šalutinė problema, išskaidymas, gražinimas, atsisakymas taikyti užsienio teisę. Būtent atsakius bei išnagrinėjus preliminarinius klausimus, teismas nuspręs, kokios valstybės teisę jis turėtų taikyti. Tačiau, nustatčius, jog teisiniam ginčui bus taikoma užsienio teisė, kyla klausimas, ką užsienio teisė apima? – ar tik materialiosios teisės normas, ar ir kolizines taisykles? Jeigu taikytinos užsienio teisės tarptautinės privatinės teisės normos apima tik materialiosios teisės normas, tai į kolizines taisykles atsižvelgiama nebus, ir teisiniam ginčui bus taikomos tik materialinė teisė tos valstybės, į kurios teisę yra daroma nuoroda. Tačiau galimas ir kitas atvejis, kai užsienio valstybės tarptautinės privatinės teisės normos apima ne tik užsienio valstybės materialiąją teisę, bet ir kolizines taisykles, kurios savo ruožtu gali įtvirtinti *lex fori* ar trečiosios valstybės teisės taikymą. Mokslininkai laikosi nuomonės, jog šiuo atveju kalbama apie pilną nukreipimą į kitos valstybės teisę, nes taikoma visa kitos teisinės sistemos teisė, t. y. ir tarptautinė privatinė teisė. Detalizuojant, nuoroda daroma ne į visą kitos valstybės teisinės sistemos teisę, tačiau nurodomas tik kolizinių taisyklių taikymas. Ar bus taikomos ir materialinės teisės normos, priklausys nuo taikomų kolizinių taisyklių turinio. Užsienio valstybės teisė bus taikoma, jeigu jos kolizinės taisyklės tam neprieštarauja. Tačiau, jeigu kolizinės normos daro nuorodą į dar kitos valstybės teisės taikymą, tokiu atveju bus taikomos tik nurodytos valstybės kolizinės taisyklės.²⁸

Renvoi – išvertus iš prancūzų kalbos reiškia gražinimą, siuntimą atgal, bylos perdavimą sekančiai instancijai.²⁹ Tokia situacija, kai teisiniam ginčui, turinčiam užsienio elementą, nustatomas užsienio teisės taikymas, kuris apima ne tik užsienio valstybės materialiąsias teisės normas, bet ir jos kolizines taisykles, o šios nurodo taikyti kitos valstybės teisę (*lex fori* arba trečios valstybės teisę), vadinamas *renvoi*, t. y. „grąžinimu“.³⁰ Tokio pobūdžio gražinimai ir kelia *renvoi* taikymo problemą.

²⁶ MIKELĖNAS, Valentinas. *Tarptautinės privatinės teisės įvadas*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 26.

²⁷ SIEHR, K. *Internationales Privatrecht. Deutsches und europäisches Kollisionsrecht*. Heidelberg: C. F. Müller, 2001, p. 1.

²⁸ SONNENTAG, M. *Der Renvoi im Internationalen Privatrecht*. Tübingen; Mohr Siebeck, 2001, p. 5.

²⁹ JUŠKIENĖ, A.; KATILIENĖ, M.; ir KAZIŪNIENĖ, K. *Prancūzų – lietuvių kalbų žodynas*. Vilnius: Valstybinis leidybos centras, 1992, p. 781.

³⁰ MIKELĖNAS, Valentinas. *Tarptautinės privatinės teisės įvadas*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 121.

1.2.2. Pozityvioji teisė

Renvoi principo problema yra viena iš daugiausiai diskutuojamų problemų tarptautinėje privatinėje teisėje, galbūt net daugiausiai diskutuojama. Šio principo keliamų problemų sprendimo būdai skirtingose teisinėse sistemose, valstybių teismų praktikoje bei doktrinoje buvo sprendžiami ir vis dar yra sprendžiami skirtingais būdais.

Taip pat ir Lietuvos teismuose dažnai susiduriama su klausimais ir ieškoma atsakymų, kokioms kolizinėms normoms esant, bus taikoma užsienio teisė ir jos kolizinės normos, o kokiais atvejais bus apsiribojama taikytinos užsienio teisės materialiosiomis normomis. Nors Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau CK) bendrosios nuostatos 1.10.3 d. aiškiai įtvirtina užsienio teisės taikymą, tačiau taip pat nurodo, jog yra numatytos išimtys:

„Nuoroda į taikytiną užsienio teisę reiškia nuorodą į atitinkamos valstybės vidaus materialinę teisę, o ne į šios valstybės tarptautinę privatinę teisę, išskyrus šio kodekso numatytas išimtis“.³¹ Toks taikytinos užsienio teisės reglamentavimas, kai bus taikomos tik materialinės teisės normos, įtvirtina bendrą taisyklę, jog *renvoi* principas Lietuvoje nepripažįstamas. Bet *renvoi* draudimo negalima laikyti absoliučiu, kadangi yra numatytos ir išimtys, įtvirtintos CK 1.14 str.: galimas grąžinimas ar nuoroda į trečiosios valstybės teisę tik kodekso numatytais atvejais; grąžinimas į Lietuvos teisę galimas, siekiant nustatyti asmens civilinį teisinį statusą. Teisinės normos, įtvirtintos CK ir reglamentuojančios, pavyzdžiui, testatoriaus testamentinį veiksnumą, santuokos sudarymą ir nutraukimą, turtinius sutuoktinių santykius, vaikų ir tėvų tarpusavio santykius, nurodo gyvenamąją vietą kaip taikytinos teisės kriterijų.³² Kriterijai taikančiajam teisę yra būtini. Jų pagalba priimamas sprendimas, ar kolizinė norma reiškia nuorodą į tarptautinę privatinę teisę, ar į užsienio valstybės materialinės teisės normas. Tai nelengva užduotis, kadangi teisingumo principas neįtvirtina jokių nuorodų, kurios normos – kolizinės ar materialinės – yra taikytinos. Tai – intensyvaus tarptautinės privatinės teisės sistemos nagrinėjimo rezultatas. Sprendimas, susijęs su minėtų teisinių normų taikymu, bus sėkmingas tik tuomet, kai kolizinių ir materialinių teisinių normų atribojimo kriterijai bus aiškiai diferencijuoti. Atskiri kriterijai, numatantys įvairias nuorodas, yra kintančios sistemos elementai. Todėl jie privalo būti aiškinami visos sistemos kontekste, tam, kad atskiri įvairių atribojimo kriterijų analizės rezultatai nekeltų abejonių pranašumo atžvilgiu. Nors CK aiškiai numato atitinkamos valstybės vidaus

³¹ Lietuvos Respublikos Civilinis Kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000-09-06, Nr. 74-2262.

³² *Ibid.*, 1.10 – 1.42 str.

materialinės teisės taikymą, kai daroma nuoroda į užsienio teisę. Tačiau valstybėse, kurių teisėje pripažįstamas *renvoi* principas, atribojimo kriterijų vertinimas yra reikalingas, norint nustatyti, ar bus taikoma tik materialinės teisės normos, ar ir kolizinės taisyklės. Vertinant galiojantį *renvoi* reguliavimą, taip pat reikėtų išsiaiškinti, ar *renvoi* principo funkcija *de lege ferenda* (lot. žvilgsnis į teisę ateityje; kokia turi būti teisė)³³ gali būti pakeista kitomis priemonėmis. *Renvoi* taikymo problematika matoma ne tik kolizijų teisėje, bet pastebėta ir tais atvejais, kai tarptautinėmis sutartimis ar Europos Bendrijos antrinės teisės normomis atsirado būtinybė harmonizuoti tarptautinę privatinę teisę. 1999 m. gegužės 1 d. įsigaliojusia Amsterdamo sutartimi įstatymų leidėjo kompetencija perkelta Europos Bendrijai tarptautinės privatinės ir proceso teisės srityje. Jeigu Europos Bendrija pasinaudotų savo, kaip įstatymų leidėjo, kompetencija, turėtų būti sureguliuotas ir *renvoi* klausimas. Tačiau kilo vis daugiau klausimų ir abejonių, kaip išspręsti *renvoi* principo taikymo problemą tarptautinių sutarčių ir (tikėtasi) harmonizuotos Europos kolizijų teisės srityje.³⁴

1.2.3. Pirmieji teismų sprendimai

Pirmasis teismo sprendimas, kuriame atsižvelgta į *renvoi* principą, priimtas pirmoje 17 amžiaus pusėje. Milano teismas turėjo spręsti klausimą dėl testamentų galiojimo formos. Pagal Milano teisę testamentų sudarymo formai galiojo testamentų sudarymo vietos teisė. Testamentas buvo sudarytas Briuselyje, 1619 m., pagal galiojančią vietos teisę. Flandrijoje nuo 1611 m. teisinei sudarymo formai galiojo „amžinasis įsakymas“, kurio 13 str. numatė, jog testamentų formai galioja paveldimo daikto buvimo vieta. O palikimą sudarė žemės sklypai Milane. Pagal Milano teisę testamentas buvo sudarytas nesilaikant testamentų formos keliamų reikalavimų. Milano teismas atsižvelgė į Flandrijos teismo teisės nuorodą ir pripažino testamentą negaliojančiu.³⁵

Pirmasis Anglijos teismo sprendimas, kuriame minimas *renvoi*, priimtas 1841 m. byloje *Collier v. Rivaz*. Kanterberio (angl. *Canterbury*) miesto Aukščiausiasis teismas sprendė klausimą dėl Anglijos piliečio, mirusio 1829 m. Briuselyje, kur nuo 1814 m. buvo jo gyvenamoji vieta, testamentu palikto turto, kurį sudarė kilnojamieji daiktai. Testatorius sudarė testamentą Belgijoje, galiojusį pagal Anglijos teisę, tačiau negaliojantį pagal Belgijos teisę. Tuo metu Anglijoje paveldimam turtui, kurį sudaro kilnojamieji

³³ *De lege ferenda* - definicija. [interaktyvus; žiūrėta 2017 m. kovo 17 d.]. Prieiga per internetą: <https://en.wikipedia.org/wiki/Lex_ferenda>.

³⁴ SONNENTAG, M. *Der Renvoi im Internationalen Privatrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2001, p. 4.

³⁵ SCHACK, H. *Höchstrichterliche Rechtsprechung zum Internationalen Privat- und Verfahrensrecht*. München: C. H. Beck, 2000, p. 11.

daiktai, galiojo *lex domicilii* teisė, kuri reglamentavo ne tik materialius, bet ir formalius testamentinio kilnojamojo turto paveldėjimo reikalavimus. Anglijos teisė šiuo atveju darė nuorodą į Belgijos teisę. Tačiau pagal Belgijos teisę testamentas buvo negaliojantis. Kadangi Belgijos teisė padarė nuorodą gražinti Anglijos teisei, Kanterberio Aukščiausiasis teismas pripažino testamentą galiojimą. Anglijos teismas pasisakė, kad jis turi vertinti šį klausimą, kaip tai, esant konkrečioms aplinkybėms, spręstų Belgijos teismas: Belgijos civilinio kodekso (pranc. *Code civil*) normos galiotų palikto turto atžvilgiu tik tokiu atveju, jeigu turto palikėjui, esant užsienio valstybės piliečiu, buvo suteiktas oficialus leidimas gyventi šalyje; tuo tarpu kitiems svetimšaliams, kaip minimas turto palikėjas, galioja jų pilietybės valstybės teisė. Iš čia seka, jog pagal Belgijos teisę turi būti taikoma Anglijos teisė. O Anglijos teisės normos pripažino testamentą galiojančiu.³⁶

Vokietijoje pirmą kartą *renvoi* klausimą pastebėjo ir į jį atsakė 1861 m. kovo 21 d. savo sprendime Liubeko Aukščiausiasis apeliacinis teismas (byla *Krebs v. Rosalino*). Šioje byloje buvo nagrinėjamas Frankfurto piliečio, gyvenusio, negavus tam leidimo, Mainze (vok. *Mainz*), turto palikimo klausimas. Pagal tuomet Mainze galiojusį Civilinį kodeksą, tokio leidimo suteikimas buvo būtinas. Broliai *Krebs* reikalavo jiems pagal įstatymą priklausančios palikimo dalies iš našlės *Rosalino*. Ieškovai teigė, kad turto palikėjo paskutinė gyvenamoji vieta buvo Mainze, kur galiojo Prancūzijos teisė. Kadangi turto palikėjui niekada nebuvo suteiktas leidimas gyventi Mainze, todėl pagal Mainzo (Prancūzijos) teisę jis neturėjo minėtoje vietovėje ir teisinės gyvenamosios vietos. Turto palikėjas turėjo Frankfurto pilietybę, o jo palikimą sudarė kilnojamas turtas.³⁷

Liubeko Aukščiausiasis apeliacinis teismas nagrinėjo Frankfurte galiojančią teisę, kadangi byla pirma instancija buvo nagrinėjama Frankfurto teisme. Frankfurte paveldėjimo santykiams galiojanti teisė darė nuorodą į Mainzo teisę, t. y. į paskutiniosios turto palikėjo gyvenamosios vietos teisę. Tuo metu Liubeke paveldėjimo santykiams galiojo paskutinės turto palikėjo gyvenamosios vietos teisė. Teismas bylą nagrinėjo ne vien tik remdamasis Mainze galiojančiomis materialinės teisės normomis, tačiau gražino Frankfurto teismui, kad šis nustatytų, ar Mainzo teisė kitų tautybių piliečiams, neturintiems oficialaus leidimo gyventi Mainze, daro nuorodą į jų pilietybės valstybės teisę.³⁸

---

³⁶ SONNENTAG, M. *Der Renvoi im Internationalen Privatrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2001, p. 21.

³⁷ *Ibid.*, p. 21.

³⁸ SCHACK, H. *Höchstrichterliche Rechtsprechung zum Internationalen Privat- und Verfahrensrecht*. München: C. B. Beck, 2000, p. 10.

Liubeko Aukščiausiasis apeliacinis teismas taip pat nagrinėjo Prancūzijos tarptautinės privatinės teisės normas kilnojamojo turto atžvilgiu:

1. *Lex rei sitae* (daikto buvimo vietos principas)³⁹ ;

2. Paskutinė turto palikėjo pilietybės valstybė, tačiau vienodai traktuojami užsienio valstybės turto palikėjas ir valstybės pilietis, jeigu jam buvo suteiktas leidimas gyventi minimoje valstybėje. Taigi, šiuo atveju bus taikoma Frankfurto teisė (Vokietijos teisė);

3. Paskutinė turto palikėjo gyvenamoji vieta – negautas leidimas gyventi preziumuojamas kaip suteiktas. Šiuo atveju taikoma Mainzo teisė (Prancūzijos teisė).⁴⁰

Teismas svarstė, jog jeigu galiotų antroji taisyklė – remiamasi turėta asmens pilietybe – tada reikėtų taikyti Frankfurto teisę, į kurią nukreipia Mainzo teisė (buvo nustatyta, jog Frankfurte, kaip ir Liubeke galiojo gyvenamosios vietos principas, tačiau tai neturėjo įtakos). Bet galiausiai viskas priklausytų nuo to, kokią taisyklę taikymui – antrąją ar trečiąją - pasirinktų *Rheinessen* žemės teismas. Ieškovai, reikalaujantys paveldėjimo dalies pagal įstatymą, turėtų remtis trečiaja taisykle, tačiau tokiu atveju jie turėtų įrodyti paskutinės turto palikėjo faktinės gyvenamosios vietos faktą. Liubeko Aukščiausiasis apeliacinis teismas taip pat pažymėjo, kad tinkamas teisingumo principo įgyvendinimas reikalauja, jog turto palikėjo gyvenamojoje vietoje įtvirtintos teisinės nuostatos turi būti taikomos jų visumoje ir paveldėjimo klausimas sprendžiamas lygiai taip pat, kaip jį išspręstų vietos teismai.⁴¹

Renvoi principo įtvirtinimo pradininku teismų praktikoje laikomas 1882 m. vasario 22 d. Prancūzijoje priimtas sprendimas *Forgo* byloje.⁴² Nors mokslininkai teigia, jog pirmuosius *renvoi* principo pavyzdžius mini prancūzų advokatas *Froland*, kai nagrinėjo du Ruano (pranc. *Rouen*) parlamento 1652 m. ir 1663 m. sprendimus, kuriuose teismas Normandijos žemėje pagal galiojančią teisę atsižvelgė į kitų Prancūzijos žemių tarptautinės privatinės teisės normas, bet bylose taikomos teisės pagrindu pasirinko Normandijos žemės materialinę teisę, nors pagal įtvirtintas kolizines taisykles, kaip jas iki tol taikė Ruano teismas, būtų taikoma kitos vietovės teisė.⁴³

Franz Xaver Forgo gimė Bavarijos žemėje 1801 metais kaip nesantuokinis vaikas. Būdamas penkių metų amžiaus, *F. X. Forgo* su mama išvyko į Prancūziją, kur ji ištekė už prancūzo ir įgijo Prancūzijos pilietybę. *Forgo* visą gyvenimą praleido Prancūzijoje,

³⁹ MIKELĖNAS, Valentinas. *Tarptautinės privatinės teisės įvadas*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 103.

⁴⁰ SCHACK, H. *Höchstgerichtliche Rechtsprechung zum Internationalen Privat- und Verfahrensrecht*. München: C. H. Beck, 2000, p. 10.

⁴¹ SCHURIG, K.; KEGEL, G. *Internationales Privatrecht*. München: C. H. Beck, 2000, p. 338.

⁴² SCHACK, H. *Höchstgerichtliche Rechtsprechung zum Internationalen Privat- und Verfahrensrecht*. München: C. H. Beck, 2000, p. 10.

⁴³ MELCHIOR, G. *Grundlagen des deutschen internationalen Privatrechts*. München: C. H. Beck, 2016, p. 194.

vedė prancūzė ir ją pergyvenęs mirė *Pau* mieste 1869 metais. Kadangi jis nesudarė jokio testamentu, po jo mirties turėjo būti paveldėta pagal įstatymą. Giminės iš motinos pusės ir vietos administracija ginčijosi dėl Prancūzijoje palikto turto. Pagal tuometinį Prancūzijoje galiojusį Civilinį kodeksą, visas turtas atitenka valstybei, jeigu nėra paveldėtojų. Šalutinės eilės giminaičiai rėmėsi Bavarijos teise, kuri įtvirtino šalutinės eilės giminaičių paveldėjimą pagal įstatymą (Maksimiliano Bavarijos civilinis kodeksas, 1756 m., III skyrius, 12 d., 4 str.).⁴⁴ O vietos administracija, ginčijanti giminaičių teises į palikimą, rėmėsi Prancūzijos teise, pagal kurią tėvų šalutinės eilės giminaičiai negalėjo paveldėti pagal įstatymą, kai palikėjas yra nesantuokinis vaikas, t. y., tokiu atveju paveldi valstybė.⁴⁵ Byla tris kartus buvo nagrinėjama kasaciniame teisme (pranc. *Cour de Cassation*). Prancūzijos kasacinis teismas rėmėsi Prancūzijos teise, kuri darė nuorodą į Bavarijos teisę, kadangi p. *Forgo* buvo kilęs iš Bavarijos. Šio teismo teisėjai priėmė galutinį sprendimą, kad byloje turi būti taikoma Bavarijos teisė, argumentuodami tuo, jog p. *Forgo* išsaugojo Bavarijos pilietybę, netapo prancūzu, o taip pat Prancūzijoje neturėjo legalios nuolatinės gyvenamosios vietos (nors visą gyvenimą gyveno Prancūzijoje). Pirmo ir trečio teismo sprendimų metu gyvenamoji vieta buvo paneigta, kadangi atitinkamos administracinės institucijos Prancūzijoje p. *Forgo* nesuteikė leidimo gyventi Prancūzijoje.⁴⁶ O Prancūzijos tarptautinė privatinė teisė skirtingai traktuoja paliktą turtą: nekilnojamam turtui taikomas *lex rei sitae* principas, o kilnojamam – paskutinės turto palikėjo faktinės gyvenamosios vietos teisė.⁴⁷ Minėtame Bavarijos kodekso I dalyje sakoma: kadangi teisės, statutai ir papročiai reglamentuojami skirtingai deliktų teisėje, daikto buvimo vietos, nuolatinės gyvenamosios vietos ir santuokos sudarymo vietos principų atžvilgiu, todėl turi būti pripažįstama ir taikoma *lex loci rei sitae*⁴⁸ principas – daikto buvimo vietos principas, pagal kurį teisėms į daiktus taikoma valstybės, kurios teritorijoje yra daiktas, teisė⁴⁹ – nedarant skirtumo tarp kilnojamųjų ir nekilnojamųjų daiktų. Kodekso I dalyje įtvirtinta: paveldėjimo pagal įstatymą atveju dėl palikimo iškilusį ginčą būtina spręsti ne pagal turto palikėjo mirties vietą, bet pagal palikimo buvimo vietą, arba gali būti taikoma turto palikėjo mirties vietos teisė, jeigu tai buvo jo gyvenamoji vieta. Prancūzijos Kasacinis teismas antrame ir trečiame kasacinio skundo sprendimuose paliko klausimą dėl galiojančios teisės atvirą, ar pagal nustatytus

⁴⁴ HEINI, A., et al. *IPRG Kommentar*. Zürich: Schulthess, 1993, p. 115.

⁴⁵ SCHURIG, K.; KEGEL, G. *Internationales Privatrecht*. München: C. H. Beck, 2000, p. 337.

⁴⁶ *Ibid.*, p. 337.

⁴⁷ SCHACK, H. *Höchstrichterliche Rechtsprechung zum Internationalen Privat- und Verfahrensrecht*. München: C. H. Beck, 2000, p. 10.

⁴⁸ SCHURIG, K.; KEGEL, G. *Internationales Privatrecht*. München: C. H. Beck, 2000, p. 337.

⁴⁹ MIKELĖNAS, Valentinas. *Tarptautinės privatinės teisės įvadas*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 103.

reikalavimus galios turto palikėjo gyvenamosios vietos ar paveldimo turto buvimo vietos teisė. Nes pagal Bavarijos teisę p. *Forgo* gyvenamoji vieta ir palikimo buvimo vieta buvo laikoma Prancūzijoje. Įvertinus visas aplinkybes, ginčas dėl paveldėjimo turėjo būti nagrinėjamas pagal Bavarijos teisės normas, o šios gražina į *lex fori*, t. y., šiuo atveju ir buvo taikomos Prancūzijos materialinės teisės normos, numatančios galimą turto paveldėjimą valstybės naudai. Tai buvo pirmas kartas, kai taikytinos užsienio teisės klausimas buvo išspręstas Prancūzijoje, remiantis *renvoi* principu.⁵⁰

Taigi, keli analogiški teisminiai ginčai. Vokietijos teismo sprendimas pritaikant *renvoi* principą turto paveldėjimo byloje nesulaukė didesnio teisės teoretikų dėmesio. Tačiau mokslinėje literatūroje buvo ir yra kritikuojamas sprendimas *Forgo* byloje. Esama skirtingų nuomonių. Dalis mokslininkų teigia, jog vidaus materialinės teisės normų taikymas *Forgo* byloje – nebuvo vienintelis pastebėto ir pritaikyto *renvoi* principo tikslas. Juo norėta apginti valstybės interesą: *renvoi* principas šioje byloje buvo panaudotas palankiam sprendimui priimti. Teisininkas *Maridakis*, *Renvoi* principo kritikas, teigė, jog pagrindinis *renvoi* pripažinimo byloje pagrindas ir tikslas – p. *Forgo* palikto turto perėjimas vietos administracijai paveldėjimo pagrindu.⁵¹ Vis dėlto kita dalis teisės mokslininkų laikosi nuomonės, jog *F. X. Forgo* byloje efektyviai pritaikytas *renvoi* principas įsitvirtino teismų praktikoje bei tapo doktrinoje aktualiausia tarptautinės privatinės teisės problema.⁵²

1.2.4. Mokslinės diskusijos

Iki 1879 m. *renvoi* principas mokslui dar nebuvo žinomas. *Mancini*⁵³ buvo vienas pirmųjų, moksliniame lygmenyje pradėjusių domėtis *renvoi* problematika. Priežastimi tapo *Samama* byla, kurioje jis dalyvavo kaip vienos iš šalių atstovas teismo procese. *Samama* buvo turtingas, žydų kilmės Tuniso pilietis, 1864 m. iš Tuniso išvykęs gyventi į Paryžių, ir 1868 m. pagal Prancūzijoje galiojusios teisės normų reikalavimus sudaręs testamentą. 1871 m. jis išvyko gyventi į Italiją, kur 1873 m. mirė. Pagal Italijos teisę tokiu atveju galiojo testatoriaus nuolatinės gyvenamosios vietos teisė. Testamente minimų paveldėtojų nuomone testamentu formai galiojo Prancūzijos teisė, o testamentu turiniui –

⁵⁰ SCHURIG, K.; KEGEL, G. *Internationales Privatrecht*. München: C. H. Beck, 2000, p. 337.

⁵¹ SONNENTAG, M. *Der Renvoi im Internationalen Privatrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2001, p. 23.

⁵² LIUBERTAITĖ, L. *Renvoi principo problematika ir sprendimo būdai*: magistro darbas. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2007, p. 9.

⁵³ *Pasquale Stanislao Mancini* – italų teisininkas, žurnalistas, politikas, gimęs 1817 m. kovo 17 d., *Castel Baronia* mieste, Italijoje; Romos ir Turino universitetų profesorius; Italijos Vyriausybės ministras; vienas iš *de Droit international* instituto įkūrėjų, instituto prezidentas. [interaktyvus; žiūrėta 2017 m. kovo 17 d.]. Prieiga per internetą: <[https://de.wikipedia.org/wiki/Pasquale Stanislao Mancini](https://de.wikipedia.org/wiki/Pasquale_Stanislaio_Mancini)>.

Italijos teisės normos. Į testamentą neįtraukti asmenys reikalavo Tuniso, t. y. žydų – talmudų teisės taikymo, o tai reikštų, jog testamentas yra negaliojantis. Pirmos dvi instancijos pripažino testamentą kaip galiojantį. Bet trečios instancijos Florencijos Kasacinis teismas pritaikė žydų – talmudų teisės normas ir *Mancini* pralaimėjo bylą. Kadangi kasacinio teismo sprendimas nebuvo galutinis, bylą dar kartą nagrinėjo Florencijos Aukščiausiasis apeliacinis teismas. Įdėmiai išnagrinėjus žydų – talmudų teisės normas, testamentas buvo pripažintas galiojančiu. *Mancini* nuomone testamentas pagal Tuniso, tiksliau, pagal žydų – talmudų, teisę buvo negaliojantis, jis bandė, kaip testamente įvardintų paveldėtojų atstovas, remtis Italijos teise. Savo ginamą poziciją jis argumentavo tuo, jog pagal testatoriaus nuolatinės gyvenamosios vietos teisę jo paliktam turtui galioja *lex domicilii*, o nekilnojamiems daiktams – *lex rei sitae* normos. Todėl privaloma laikytis nustatytų teisės normų. *Mancini* taip pat pateikė argumentus, jog žydų – talmudų teisė negalėtų būti taikoma net ir tada, jeigu būtų taikoma Tuniso teisė. Kadangi žydų – talmudų teisėje teisės prasmė skiriasi nuo tos, kaip jas aiškina Italijos kolizinės normos. Pagrindinė *Mancini* argumentacija akcentavo kiekvieno žmogaus teisę išvykti iš šalies ir atsisakyti turimos pilietybės. Jeigu to pasekoje asmuo neturėtų pilietybės, teisės normos jam turėtų būti taikomos ne pilietybės, o *lex domicilii* principo pagrindu.⁵⁴

Teigiama, jog šia byla *Mancini* atvėrė plačią *renvoi* principo diskusiją. Dauguma mokslininkų labai kritiškai pasisakė dėl *renvoi* principo. Prancūzijos, Belgijos ir Italijos teisėje *renvoi* susidūrė su stipriu pasipriešinimu ir buvo pradžiai be išimčių atmestas. *renvoi* principo funkcija – gražinimas atgal – buvo apibūdinta kaip esminė klaida, įtakojanti visą tarptautinės privatinės teisės koncepciją. Taip pat ir vokiečių literatūroje *renvoi*, iki jo įtvirtinimo Vokietijos Įvadinio civilinio kodekso Įstatyme, buvo daugumos mokslininkų atmestas. Teisininkas *F. Kahn* apibūdino *renvoi* principą kaip prieštaraujantį tikslui, logiškai neįgyvendinamą, neigiantį tarptautinės privatinės teisės normų prigimtį. Tik keletas autorių (*Ludwig von Bar*) pasisakė už *renvoi* principą, argumentuodami tuo, jog tarptautinės privatinės teisės taisyklės yra tik kompetencijos nustatymas. Jeigu užsienio teisės normos atsisako pripažinti tarptautinės privatinės teisės taisykles (t. y. kompetenciją), tai dar nereiškia, kad jos bus pašalintos *lex fori* tarptautinės privatinės teisės normomis.⁵⁵

Nuo pat pradžių mokslo atstovų nuomonė skyrėsi gražinimo principo pripažinimo atžvilgiu. Remiantis Vokietijos mokslininkų išsakytomis nuomonėmis, vieni jų atmetė

⁵⁴ SONNENTAG, M. *Der Renvoi im Internationalen Privatrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2001, p. 24.

⁵⁵ BAR, von Ch.; MANKOWSKI, P. *Internationales Privatrecht. Band I. Allgemeine Lehren*. München: C. H. Beck, 2003, p. 19.

Vokietijos Įvadiniame civiliniame kodekse §§ 27 str. įtvirtintų nuostatų, kurios numatė Vokietijos materialinės teisės normų taikymą, reikalavimą, jeigu teisiniams santykiams taikytina užsienio teisė grąžina į Vokietijos teisės normas. Grąžinimo principas buvo apibūdintas kaip esminis, pavojingas, įrodymų reikalaujantis nesusipratimas, sukeliantis sunkius padarinius. Šio principo įtvirtinimas Vokietijos Pagrindiniame įstatyme (*Grundgesetz*) prilyginamas blogoms moralės normoms. Kiekvienu atveju §§ 27 str. įtvirtintų teisės normų išplėstinis taikymas turėtų būti griežtai atmetamas, kadangi šio straipsnio normos yra išimtis. Kiti autoriai pritarė minėtame straipsnyje įtvirtintų teisės normų taikymui, tačiau negalėjo įvardinti leistinų taikymo ribų. Prof. H. Lewald⁵⁶ laikėsi nuomonės, jog §§ 27 str. negali būti laikomas bendro kolizinių normų principo ištaka. Pagal šį straipsnį grąžinimas priimtinas tuo atveju, kai Vokietijos kolizinės normos daro nuorodą į *lex patriae*⁵⁷. Jo nuomone, šio straipsnio tikslas ir prasmė - sušvelninti kolizijas tarp pilietybės bei gyvenamosios vietos principų. Todėl turi būti nustatytos griežtos jo taikymo ribos. Taikymas galimas, kai kolizinės normos leidžia taikyti *lex patriae* principą, o *renvoi* pripažįstamas tais atvejais, kai *lex patriae* principas daro nuorodą į Vokietijos teisę, kaip *lex domicilii*.⁵⁸ Teisininkas M. Wolff⁵⁹ laikėsi kitos nuomonės. Jis teigė, jog grąžinimas į teismo vietos valstybės teisę ir grąžinimas ne tik į *lex fori*, bet ir į trečiosios valstybės teisę pateisinami, jeigu grąžinimas daromas į Vokietijos teisę. *Renvoi* taip pat pripažįstamas, kai nepriklausomai nuo teismo vietos yra pasiekiamas galutinis tarptautinės privatinės teisės tikslas - konkretus, visiems priimtinas sprendimas. *Renvoi* principo taikymas negali apsiriboti vien pilietybės bei nuolatinės gyvenamosios vietos kriterijais. Taikymo ribos turi būti išplėstos, kad grąžinant ar tik į teismo vietos valstybės teisę, ar taip pat darant nuorodą į trečiosios valstybės teisę, galima būtų remtis ir kitais taikymo kriterijais.⁶⁰

L. Raape⁶¹ atstovavo nuomonę, kad grąžinimas į teismo vietos valstybės teisę bei į trečiosios valstybės teisę turėtų būti pripažįstamas tarptautinės privatinės teisės srityje,

---

⁵⁶ Hans Lewald – vokiečių teisininkas, Kiolno, Frankfurto, Berlyno, Bazelio, Freiburgo universitetų profesorius. [interaktyvus; žiūrėta 2017 m. kovo 25 d.]. Prieiga per internetą: <https://de.wikipedia.org/wiki/Hans_Lewald>.

⁵⁷ *Lex patriae* – pilietybės principas, pagal kurį fizinio asmens civilinis teisinis statusas nustatomas remiantis valstybės, kurios pilietis jis yra, teise. MIKELĖNAS, Valentinas. *Tarptautinės privatinės teisės įvadas*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 102.

⁵⁸ SONNENTAG, M. *Der Renvoi im Internationalen Privatrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2001, p. 34.

⁵⁹ Martin Wolff – vokiečių teisininkas. [interaktyvus; žiūrėta 2017 m. kovo 25 d.]. Prieiga per internetą: <[https://de.wikipedia.org/wiki/Martin_Wolff_\(Rechtswissenschaftler\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Martin_Wolff_(Rechtswissenschaftler))>.

⁶⁰ SONNENTAG, M. *Der Renvoi im Internationalen Privatrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2001, p. 33.

⁶¹ Leo Raape – vokiečių teisininkas, Hamburgo universiteto profesorius, rektorius. [interaktyvus; žiūrėta 2017 m. kovo 25 d.]. Prieiga per internetą: <https://de.wikipedia.org/wiki/Leo_Raape>.

reguliuojančioje asmenų, šeimos, paveldėjimo santykius, išskyrus prievolių teisės reguliuojamus teisinius santykius.⁶²

Kita dalis mokslininkų, jau minėti *L.von Bar*, *G. Melchior*, *G. Kegel*, kaip ir teismų praktika, pasisakė už *renvoi* principo pripažinimą. Tačiau ir tarp šių mokslininkų nebuvo visiškai vieningos nuomonės. Vieni teigė, jog Vokietijos teisės taikymas galimas esant gražinimui į materialines teisės normas; kiti laikėsi nuomonės, kad Vokietijos teisės taikymas galimas esant gražinimui ne tik į materialines taisykles, tačiau ir į kolizines normas.⁶³

Iš apžvalgos matyti, jog ir doktrinoje *renvoi* principo atžvilgiu nebuvo pasiekta vieninga nuomonė.

1.2.5. *Renvoi* principo kodifikavimas

Norint pašalinti susidariusią neaiškią situaciją, *Renvoi* reguliavimas įstatymų lygmenyje pirmą kartą įtvirtintas Ciuricho kodekse antroje 19 a. pusėje. 1854 m. Ciuricho kodekso §§ 2 ir 3 str. leido taikyti Šveicarijos kantonų atvykėliams jų nuolatinės gyvenamosios vietos teisę veiksnumo ir teismo nustatymui, šeimos bei paveldėjimo teisės santykiams, jeigu tai nurodo jų pilietybės valstybės teisė.⁶⁴ Darant konkrečią nuorodą, 1887 m. Ciuricho kodekso §§ 3 ir 4 str. numato, jog užsienio piliečiams, gyvenantiems Ciuricho kantone, nuolatinės gyvenamosios vietos teisė taikoma tik šeimos bei paveldėjimo santykiams ir tik tokiu atveju, kai tai nurodo jų pilietybės valstybės teisė.⁶⁵ Šiuo pavyzdžiu sekė ir kiti Šveicarijos kantonai, įtvirtindami panašias teises normas. Ši skirtingų Šveicarijos kantonų reguliavimą 1891 m. pakeitė Šveicarijos civilinių santykių įstatymas, kurio § 28 str. numatė: „kiek šių teisinių santykių – asmenų, šeimos, paveldėjimo - nereguliuoja tarptautinės sutartys, šveicarams, kurių gyvenamoji vieta yra užsienio valstybėje:

- minėtų teisinių santykių atžvilgiu užsienio valstybės teisė gali būti taikoma, jeigu to reikalauja užsienio valstybės teisinis reguliavimas, išskyrus, santykius dėl Šveicarijoje esančių nekilnojamojų daiktų – jiems taikomos kantono teisinės normos;

⁶² SONNENTAG, M. *Der Renvoi im Internationalen Privatrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2001, p. 34.

⁶³ SCHURIG, K.; KEGEL, G. *Internationales Privatrecht*. München: C. H. Beck, 2000, p. 342.

⁶⁴ 1854 m. Ciuricho kodeksas. [interaktyvus; žiūrėta 2017 m. kovo 19 d.]. Prieiga per internetą: <[https://www.archives-quickaccess.ch/stazh/os/ref/OS+11+\(S.+3-5\)](https://www.archives-quickaccess.ch/stazh/os/ref/OS+11+(S.+3-5))>.

⁶⁵ *Ibid.* [interaktyvus; žiūrėta 2017 m. kovo 19 d.]. Prieiga per internetą: <[https://www.archives-quickaccess.ch/stazh/os/ref/OS+21+\(S.+409-619\)](https://www.archives-quickaccess.ch/stazh/os/ref/OS+21+(S.+409-619))>.

- kai užsienio teisė netaikoma įvardintiems asmenims, minėtų teisinių santykių atžvilgiu galios kantonų teisinės normos.⁶⁶

Šio straipsnio reikšmė buvo ginčytina. Kai kurie mokslininkai išvelgė šiame teisiniame reguliavime kolizinių normų pripažinimą. Kiti gynė nuomonę, jog toks reguliavimas gali būti prilyginamas gyvenamosios vietos teisės ofertai: atsisakoma Šveicarijos teisės užsienio gyvenamosios vietos teisės reguliavimo naudai nagrinėjamo klausimo atveju. Tokio straipsnio įtvirtinimas reikštų pozityviosios teisės normų konflikto vengimą. Jeigu tuo pačiu klausimu galiotų ir Šveicarijos, ir užsienio gyvenamosios vietos teisė, taikymo pirmenybė būtų teikiama užsienio teisės normoms.⁶⁷

1894 m. *renvoi* principas buvo įtrauktas į Vengrijos santuokos galiojimo įstatymą: užsienio valstybėje sudarytos santuokos galiojimas asmenų veiksnumo atžvilgiu turi būti vertinamas išimtinai pagal kiekvieno iš sutuoktinių nuolatinės gyvenamosios vietos įstatymus; galima vertinti ir pagal abiejų sutuoktinių nuolatinės gyvenamosios vietos įstatymus, tačiau tik tokiu atveju, jeigu egzistuoja atitinkamas įstatymas ir jo reguliavimas numato tuos pačius reikalavimus kaip šis.⁶⁸

1896 m. rugpjūčio 18 d. grąžinimo principo reguliavimas buvo įtvirtintas įstatyminiu lygmeniu – Įvadinio civilinio kodekso įstatymo § 27 str.: „jeigu užsienio valstybės teisės normos § 7.1, § 13.1, § 15.2, §17.1, § 25 straipsnių atžvilgiu daro nuorodą į Vokietijos įstatymus, tokiu atveju bus taikomos Vokietijos teisės normos“.⁶⁹ Išvardinti įstatymai reglamentuoja asmens civilinio veiksnumo, santuokos sudarymo, sutuoktinių turto, santuokos nutraukimo, užsienio piliečių paveldėjimo santykius. Kai Vokietijos kolizinės normos, esant minėtiems teisiniams santykiams, daro nuorodą į užsienio teisę, o ši grąžina atgal, bus taikomos Vokietijos materialinės teisės normos. Čia galima išvelgti kolizinių normų panašumus – visos jos darė nuorodą į asmens ar asmenų gyvenamosios vietos valstybės teisę.

Vokietijos Badeno žemės ministro *Gebhard* tarptautinės privatinės teisės taikymo jau 1881 m. ir 1887 m. projekte buvo įtvirtintas reikalavimas, nurodantis, jog grąžinimas į Vokietijos teisę gali būti daromas išimtinai tik tokiu atveju, kai konkrečioje, įstatymų sureguliuotoje srityje, galiotų Vokietijos, o ne gyvenamosios vietos valstybės teisė. Toks reikalavimas turėjo sumažinti skirtumus tarp pilietybės ir gyvenamosios vietos principų

⁶⁶ Šveicarijos civilinių santykių įstatymas. [interaktyvus; žiūrėta 2017 m. kovo 19 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.amsdruckschriften.bar.admin.ch/viewOrigDoc.do?id=10015413>>.

⁶⁷ HEINI, A., et al. *IPRG Kommentar*. Zürich: Schelthess, 1993, p. 114.

⁶⁸ SONNENTAG, M. *Der Renvoi im Internationalen Privatrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2001, p. 27.

⁶⁹ Vokietijos Įvadinis civilinis kodeksas. [interaktyvus; žiūrėta 2017 m. kovo 19 d.]. Prieiga per internetą: <https://de.wikisource.org/wiki/Einf%C3%BChrungsgesetz_zum_B%C3%BCrgerlichen_Gesetzbuche#Artikel_27>.

taikymo kriterijų ir Vokietijos teisės normoms užtikrinti tolimesnę, saugaus valstybės vidaus teisės veikimo reikalaujančią, galiojimo erdvę. Nors sudaryta tarptautinės privatinės teisės komisija (vok. *IPR – Kommission*) atkreipė dėmesį į esamą *renvoi* problematiką, tačiau buvo priimtas sprendimas, jog šis klausimas paliekamas atviras, o jį nagrinėti turėtų teismų praktika bei doktrina. Ir tolimesniame įstatymų leidimo procese buvo atmetami visi pasiūlymai, susiję su kolizinės normos principo pripažinimu. Įstatymų leidėjas, spręsdamas *renvoi* problematiką, nenorėjo įstatymiškai įtvirtinti nuorodų nei į materialines, nei į kolizines teisės normas. Tuometinis Vokietijos Aukščiausiasis Teismas savo sprendimuose rėmėsi bendru kolizinių normų taikymo principu. Jau 1906 m. buvo priimtas sprendimas portugalų sutuoktinių, gyvenančių Hamburgo mieste, byloje dėl išlaikymo: santykiuose dėl išlaikymo bus taikoma Vokietijos teisė, įskaitant ir galimą *renvoi*, jeigu paaiškėtų, kad pilietybės valstybės teisė, t. y. Portugalijos teisė, daro nuorodą į sutuoktinių gyvenamosios vietos valstybės teisę, nors Įvadinio civilinio kodekso įstatymo § 27 str. normos aiškiai neįvardina kolizinės normos, kuri taikoma išlaikymo santykiams tarp sutuoktinių. Šiuo atveju buvo pasisakyta, jog minėto straipsnio normos netaikytinos – turėtų būti taikomos Portugalijos teisė, kaip ją taikytų Portugalijos teismai. 1912 m. Vokietijos Aukščiausiasis teismas pasikartojo, aiškiai pareikšdamas, kad neturėtų kilti jokių abejonių taikant užsienio teisę pilna apimtimi, t. y. ne tik užsienio teisės materialines normas, tačiau įskaitant ir kolizinių normų reguliavimą. Teismas taip pat pažymėjo, jog Įvadinio civilinio kodekso įstatymo § 27 str. neįtvirtina jokios išimties, kuri nurodytų tik kolizinių normų taikymą, kaip buvo teigiama tuometėje doktrinoje. Minėtas straipsnis yra įtvirtintos taisyklės pagrindimas, kad užsienio teisė privalo būti taikoma visa jos apimtimi.⁷⁰

1917 m. teismo sprendimu buvo pripažintas ir gražinimas į trečiosios valstybės teisę, nors pirmą kartą su tokia situacija teismas susidūrė priimdamas sprendimą 1906 m. Tuomet Reino žemėje galiojo *Code civil* (Reino teisė), darantis nuorodą į Prūsų teisės normas, o šios – toliau į Rusijos teisę, t. y. į trečiosios valstybės teisę. Tačiau Vokietijos teismas netikrino gražinimo kriterijų į Rusijos teisės normas, ir priimto sprendimo argumentų nepateikė.⁷¹

Vokietijos Aukščiausiasis teismas gražinimą į Vokietijos teisę traktavo kaip nuorodą į jos materialinę teisę, nepaisant, ar toks gražinimas numatytų kolizinių, ar materialinių teisės normų taikymą. Šią nuostatą teismas įtvirtino 1932 m. sprendime, konstatuodamas, jog tokiu atveju, kai užsienio tarptautinės privatinės teisės normos

---

⁷⁰ SONNENTAG, M. *Der Renvoi im Internationalen Privatrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2001, p. 31.

⁷¹ SCHURIG, K.; KEGEL, G. *Internationales Privatrecht*. München: C. H. Beck, 2000, p. 337.

nurodo taikyti Vokietijos teisę, turi būti taikoma Vokietijos materialinė teisė, o į kolizines teisės normas nebus atsižvelgiama.⁷² Panašus sprendimas buvo priimtas ir amerikiečių iš Misūrio valstijos santuokos nutraukimo byloje. Klausimas, ar Misūrio valstijos tarptautinė privatinė teisė daro nuorodą į Vokietijos materialinės teisės normas, ar į kolizines taisykles, buvo paliktas nenagrinėtas, kadangi tarptautinės privatinės teisės daroma nuoroda traktuojama kaip gražinimas į materialinės teisės normas.⁷³ Tokio sprendimo abiem atvejais priėmimas argumentuojamas galimo begalinio „žingsnio pirmyn – žingsnio atgal“, arba „teniso kamuoliuko“⁷⁴ efekto vengimu.

Teismų sprendimuose nėra aiškiai nubrėžta linija atsakant į klausimą, ar po pirmo gražinimo į trečiosios valstybės teisę turi būti nutraukiamas gražinimo kriterijų tikrinimas, ar vis dėlto turi būti tikrinamos ir tolimesnių gražinimo galimybių sąlygos. Kai kurie teismai po pirmojo gražinimo į trečiosios valstybės teisę neatsižvelgdavo į kolizinių normų reguliavimą. Tiesa, kiti teismai elgdavosi priešingai – nustatydavo, ar trečiosios valstybės teisė pripažįsta gražinimą, arba tikrindavo tolimesnių gražinimo galimybių sąlygas. Pavyzdžiui Bochumo miesto (vok. *Bochum*) teismas, sprenddamas asmens testamentinio veiksnio klausimą, konstatavo, jog Vokietijos teisė gražina į Belgijos teisę; Belgijos teisė nukreipia į Šveicarijos teisę, o Šveicarijos teisės normos gražina atgal į Belgijos teisę. Todėl šiuo atveju bus taikomos Belgijos materialinės teisės normos. Hildesheimio (vok. *Hildesheim*) miesto teismas taip pat atsižvelgė ne tik į pirmo laipsnio gražinimą: nagrinėdamas bylą, kurioje buvo sprendžiama dėl vaiko ir santuokoje nesančio tėvo teisinių santykių, teismas nustatė, jog Vokietijos teisės normos gražina į buvusios Jugoslavijos teisę, o ši daro nuorodą į Italijos teisę. Italijos teisė, pagal įtvirtintas teisės normas vėl gražina į Jugoslavijos teisę, ir turi būti taikomos Jugoslavijos materialinės teisės normos. Vokietijos Konstitucinis teismas perėmė Aukščiausiojo teismo sprendimų praktiką, aiškiai įtvirtindamas gražinimo principą, į kurį turi būti atsižvelgiama visais atvejais. Tas pats galiojo ir dvigubo *renvoi* atžvilgiu, t. y., kai nukreipiama į trečiosios valstybės teisę. Konstitucinis teismas, atsižvelgęs į gausią teismų praktiką, pasisakė už kolizinių normų taikymą tarptautinės sutarčių teisės srityje. Tik pavieniai teismai laikėsi siekio apriboti kolizinių normų daromų nuorodų taikymą. Sarbriukeno (vok. *Saarbrücken*) miesto Aukščiausiasis teismas priėmė sprendimą tarptautinės deliktų teisės santykių byloje, darydamas išimtį kolizinių normų daromos nuorodos atžvilgiu. Savo sprendimą jis argumentavo „palankesnės“ teisės taikymo nukentėjusiajam principu,

---

⁷² SONNENTAG, M. *Der Renvoi im Internationalen Privatrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2001, p. 30.

⁷³ SCHURIG, K.; KEGEL, G. *Internationales Privatrecht*. München: C. H. Beck, 2000, p. 342.

⁷⁴ MIKELĖNAS, Valentinas. *Tarptautinės privatinės teisės įvadas*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 121.

tarptautinėje deliktų teisėje nepripažįstančiam grąžinimo principo galimai daromų nuorodų.⁷⁵

Apibendrinant, galima teigti, jog tuometinėje teismų praktikoje *renvoi* principas buvo pripažintas.

Šiai dienai Vokietijoje galioja 1986 m. priimtas Įvadinio civilinio kodekso įstatymo § 4 straipsnis, įtvirtinantis grąžinimo principą: jeigu daroma nuoroda į užsienio teisę, bus taikomos ir jos tarptautinės privatinės teisės normos, jeigu tai neprieštarauja nuorodos prasmei. Jeigu užsienio teisė grąžina atgal į Vokietijos teisę, tokiu atveju bus taikomos Vokietijos materialinės teisės normos. Straipsnio antroje ir trečioje dalyse įtvirtintas šalių pasirinktos teisės taikymas bei grąžinimo į federacinės valstybės federacinių subjektų teisės sistemas atveju taikytina teisė. Abiem atvejais sakoma (numatyta išlyga dėl federacinės valstybės teisinės sistemos), jog bus taikomos materialinės teisės normos.⁷⁶

Šveicarijos Tarptautinės privatinės teisės įstatymo (vok. *IPRG*)⁷⁷ Art. 14 straipsnyje įtvirtintas grąžinimo principas ir taikytina teisė: grąžinimo atveju bus taikomos materialinės teisės normos. Tačiau kolizinių normų taikymą apibrėžia išimtys: kolizinės taisyklės gali būti taikomos tik tais atvejais, kai teismas išimties tvarka priima sprendimą taikyti kolizines taisykles arba tai aiškiai numatyta įstatyme.⁷⁸ Specialus reguliavimas grąžinimo atveju numatytas ir teisės į vardą, paveldėjimo, asmenų bei šeimos teisiniams santykiams.⁷⁹

1.3. Renvoi principo rūšys

Priklausomai nuo to, kokį reglamentavimą užsienio teisės normų taikymo atžvilgiu pasirenka valstybė, - t. y., pasirenkama taikyti užsienio valstybės tik materialiąją teisę, ar visą užsienio teisės sistemą, t. y. ir jos kolizines taisykles, - skiriamos kelios *renvoi* rūšys. *Renvoi* (grąžinimu) įvardijama situacija, kai į taikytinos užsienio teisės sampratą įtraukiama jos visa teisės sistema, t. y. materialioji teisė kartu su kolizinėmis normomis, kurios, savo ruožtu, nurodo taikyti kitos valstybės teisę. Tačiau galima situacija, kai valstybės vidaus teisėje nustatoma, kad taikytinos užsienio teisės atveju bus taikomos tik

⁷⁵ SONNENTAG, M. *Der Renvoi im Internationalen Privatrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2001, p. 31.

⁷⁶ Vokietijos Įvadinis civilinis kodeksas. [interaktyvus; žiūrėta 2017 m. kovo 19 d.]. Prieiga per internetą: <<https://dejure.org/gesetze/EGBGB/4.html>>.

⁷⁷ *IPRG* – vok. *Bundesgesetz für Internationales Privatrecht* – Šveicarijos tarptautinės privatinės teisės įstatymas.

⁷⁸ HEINI, A., et al. *IPRG Kommentar*. Zürich: Schelthess, 1993, p. 112.

⁷⁹ Šveicarijos tarptautinės privatinės teisės įstatymas. [interaktyvus; žiūrėta 2017 m. kovo 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/19870312/index.html>>.

jos materialinės teisės normos. Valstybėse, pasirinkusiose tokį užsienio teisės taikymą, *renvoi* principas nėra pripažįstamas.

Valstybėms pasirinkus taikyti visą užsienio teisės sistemą, galimi keli *renvoi* išraiškos būdai:

1. Valstybės Y kolizinės normos daro nuorodą į valstybės Z teisę (turi būti taikoma valstybės Z teisė). Tačiau valstybės Z kolizinės taisyklės grąžina į valstybės Y teisę – *lex fori* – teismo vietos valstybės teisę. Tokio pobūdžio grąžinimas vadinamas paprastu, pirmo laipsnio (pranc. *renvoi au premier degre*), vienašaliu *renvoi* (vok. *Rückverweisung*), arba *renvoi* siauresne prasme⁸⁰;

2. Valstybės Y kolizinės normos daro nuorodą į valstybės Z teisę (turi būti taikoma valstybės Z teisė). Tačiau valstybės Z kolizinės taisyklės grąžina (daro nuorodą) į valstybės A teisę – turi būti taikoma trečiosios, valstybės A, teisė. Toks *renvoi* vadinamas transmisija⁸¹ arba antrojo laipsnio *renvoi* (pranc. – *renvoi au second degre*, vok. *Weiterverweisung*)⁸².

1.4. Renvoi išraiškos

Teisės doktrinoje apstu ginčų ir skirtingų nuomonių ne tik dėl *renvoi* principo pripažinimo, jo įtvirtinimo įstatyminiu lygmeniu, praktinio taikymo, bet ir dėl jo apibūdinimo. Siekdami kuo aiškiau apibrėžti ir apibūdinti grąžinimo principo reguliavimo bei taikymo sąlygas ir ribas, mokslininkai gilinosi į terminologiją.

Kai taikoma užsienio teisė grąžina į *lex fori*, Vokietijos teisėje tai vadinama grąžinimu atgal – *Rückverweisung*. Tuo tarpu, kai taikytina užsienio teisė daro nuorodą į trečios valstybės teisę, pasirinktas *Weiterverweisung* – „toliau daromos nuorodos“ terminas. Šie, kartu Vokietijos teisėje naudojami terminai, vadinami *renvoi*. Dalis mokslininkų kolizinių normų daromą nuorodą į trečiosios valstybės teisę (*Weiterverweisung*) taip pat vadina grąžinimu (*Rückverweisung*). Tai, neabejotinai, kelia sumaištį. Prof. Dr. A. Junker⁸³ grąžinimo į *lex fori* atveju, mini ir „trikampio“ sąvoką: valstybės A teisė daro nuorodą į valstybės B teisę, valstybė B nurodo taikyti trečiosios valstybės teisę, o ši grąžina į valstybės A teisę. Teisininkas taip pat siūlo diferencijuoti sąvokas grąžinant į *lex fori*, aiškiai įvardinant materialinių ar kolizinių normų taikymą. Kolizinių taisyklių taikymą grąžinimo į *lex fori* atveju prof. Junker vadina „kamuolio

⁸⁰ SONNENTAG, M. *Der Renvoi im Internationalen Privatrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2001, p. 6.

⁸¹ MIKELĖNAS, Valentinas. *Tarptautinės privatinės teisės įvadas*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 121.

⁸² SONNENTAG, M. *Der Renvoi im Internationalen Privatrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2001, p. 6.

⁸³ *Abbo Junker* – vokiečių teisininkas, Miuncheno universiteto profesorius. [interaktyvus; žiūrėta 2017 m. kovo 25 d.]. Prieiga per internetą: <https://de.wikipedia.org/wiki/Abbo_Junker>.

mėtymo efektu“ tarp involvuotų teisės sistemų. (vok. *Ballwechsel*). Kiti teisininkai, kaip *G. C. Buzzatti*, *H. Lewald*, *G. C. Cheshire*, apibūdina veiksmą „teisės tenisu“ (angl. *law tennis*), „uždaru ratu“ (angl. *inextricable circle*).⁸⁴

Vokiečių doktrinoje išskiriama nauja *renvoi* atsisakymo galimybė - „tikslui prieštaraujantis“ *renvoi* (*sinnwidriger Renvoi*), kai įtvirtintas principas prieštarauja daromos nuorodos prasmei arba jo paisymas sumažintų esamų alternatyvių taikytinų teisių pasirinkimo galimybes.

„Paslėptas *renvoi*“ (vok. *verstrecker Renvoi*) – tai dar viena grąžinimo principo išraiška, ypatingas atvejis Vokietijos doktrinoje, dar vadinamas *hipotetiniu renvoi* (vok. *hypothetischer Renvoi*). Daugiau nei 100 metų vyksta diskusijos dėl jo keliamos problematikos. Įstatyminiu lygmeniu „paslėptas *renvoi*“ nėra sureguliuotas, o teismų praktika bei doktrina išvystė skirtingus problematikos sprendimo būdus.⁸⁵

Nors Anglijos teisės doktrinoje dvigubas *renvoi* vadinamas užsienio valstybės teismo teorija, tačiau Vokietijos teisės doktrinoje išskiriamos dvigubo *renvoi* (angl. *double renvoi*, vok. *doppelter Renvoi*) ir užsienio valstybės teismo teorijos (angl. *Foreign court Theory*). Abi šios teorijos suteikia galimybę teismams išvengti ar nutraukti „žingsnio pirmyn – žingsnio atgal“ efektą.

Foreign court Theory – užsienio teismo teorija kilusi iš Anglijos teisės. Pagal šią teoriją teisėjas turėtų spręsti ginčą taip, kaip tai darytų užsienio valstybės, kurios teisė kolizinių normų pagrindu taikoma, teisėjas.⁸⁶

2. *Renvoi* principo taikymo problematika

2.1. Praktinės problemos

Renvoi principas jau daugiau nei 100 metų laikomas bendra tarptautinės privatinės teisės problema. Hagos konvencija (1955 m. birželio 15 d.), skirta konfliktų reguliavimui tarp pilietybės ir gyvenamosios vietos teisės (dar vadinama *Renvoi* Konvencija), taip niekada ir neįsigaliojo. *De Droit international* institutas nagrinėjo šią problemą ilgą laiką – 1896-1900, 1932, 1957-1965, 1999 metais.⁸⁷

Renvoi institutas nuo pat jo įvedimo sukėlė rezonansą. Vokietijos teisėje grąžinimo institutas įtvirtintas Įvadinio civilinio kodekso *Art. 4* str. Viena dalis mokslininkų, kaip

---

⁸⁴ SONNENTAG, M. *Der Renvoi im Internationalen Privatrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2001, p. 7.

⁸⁵ NAWROTH, M. *Der versteckte renvoi im deutschen Internationalen Privatrecht*. Hamburg: Kovac, 2007, p. 9.

⁸⁶ SIEHR, K. *Interationales Privatrecht. Deutsches und europäisches Kollisionsrecht*. Heidelberg: C. F. Müller, 2001, p. 460.

⁸⁷ *Ibid.*, p.462.

Prof. G. Kelgel, Prof. K. Schurig, akivaizdžiai atmeta tokį reguliavimą (<... taikoma užsienio teisė ir jos tarptautinės privatinės teisės normos, jeigu tai neprieštarauja daromos nuorodos prasmei...>), sakydami, jog tai daigiau išimtis nei taisyklė ir apibūdina ją kaip „svetimkūnį“ visoje tarptautinės privatinės teisės struktūroje. Nepaisant alternatyvių kriterijų, įtvirtinta išimtis neturi tikslios taikymo srities. Mokslininkų nuomone tokio pobūdžio reguliavimą galima apibūdinti kaip mistinę *renvoi* principo išimtį, sąlygojančią sumaištį teismuose, akivaizdžiai sujaukiančią ir gražinančią tarptautinę privatinę teisę į XIX amžių. Kiti autoriai teigiamai vertina įtvirtintą įstatyme išimtį, teigdami, jog tai įgalina teisėtą interesų santykį gražinimo principo atžvilgiu. Teisininkas *Christian von Bar* mano, jog toks reguliavimas yra prasmingas, tačiau nėra lengvai taikomas apribojimas, kai daroma nuoroda į kolizines normas. Kitų teisininkų nuomone minėtame Vokietijos įstatyme išimtimi įtvirtintas *renvoi* apribojimas apibūdinamas kaip „sveikintinas“ (pranc. „*heureusement exprime*“).⁸⁸

Įvertinant tokias skirtingas mokslininkų nuomones, nėra nieko nuostabaus, kad tiek teismų praktikoje, tiek teisinėje literatūroje nėra sutarimo *renvoi* principo taikymo atžvilgiu. Tačiau vyraujanti nuomonė vis dėlto gina poziciją, jog įstatymų leidėjas, įtvirtinęs minėtą „išimtį“, tokiu būdu sunormino taikytinų kolizinių normų reguliavimą. Šio reguliavimo pagrindu privalo būti atsižvelgiama į gražinimą arba daromą nuorodą į kitos valstybės teisės kolizines normas. Tik esant aiškiai sureguliuotoms išimtis arba, kai *renvoi* principo paisymas prieštarautų daromos nuorodos prasmei, šis reguliavimas nebūtų taikomas. Manoma, jog ši išimtis turi būti aiškinama siaurinančiai. Siaurinantis išimties aiškinimas grindžiamas ir siekiamo sprendimų vieningumo tarptautiniu interesu.⁸⁹ Taip pat siūloma skirtingai traktuoti *renvoi* principo taikymo kriterijus: į *renvoi* turi būti atsižvelgiama, kai remiamasi pilietybės kriterijumi; ir *renvoi* turėtų būti ignoruojamas, kai sąsaja daroma su gyvenamosios vietos kriterijumi.⁹⁰ Tačiau *renvoi* taikymo problematika prasideda dar pirmame laiptelyje, kai ieškoma atsakymo į klausimą, į kokias normas vis dėl to turi būti daroma nuoroda – į materialines, ar į kolizines.

Kaip matome, teisinėje doktrinoje išsakomos mintys, nėra labai konkrečios. Jos palieka daug atvirų klausimų.

Renvoi instituto taikymo problematika aiškiau suvokiama pateikiant ją apibrėžiančius, iliustruojančius pavyzdžius. Tuo atveju, jeigu Vokietijos pilietis, nuolat

---

⁸⁸ SONNENTAG, M. *Der Renvoi im Internationalen Privatrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2001, p. 12.

⁸⁹ *Ibid.*, p. 14.

⁹⁰ SIEHR, K. *Interationales Privatrecht. Deutsches und europäisches Kollisionsrecht*. Heidelberg: C. F. Müller, 2001, p.463.

gyvenantis Lietuvoje, miršta, nesudaręs testamentą, Lietuvos teismams kiltų pareiga nustatyti, kokios valstybės teisė turėtų būti taikoma paveldėjimo santykiams. CK 1.62 str. 1 d. numato, kad paveldėjimo teisiniams santykiams, išskyrus nekilnojamų daiktų paveldėjimą, taikoma valstybės, kurios teritorijoje buvo nuolatinė palikėjo gyvenamoji vieta jo mirties momentu, teisė. Nekilnojamojo daikto paveldėjimo santykiams taikoma nekilnojamojo daikto buvimo vietos valstybės teisė.⁹¹ Iš esmės toks teisinis reguliavimas aiškiai ir nedviprasmiškai nurodo, kad mirusio Vokietijos piliečio kilnojamų daiktų atžvilgiu ir nekilnojamų daiktų, kurių buvimo vieta yra Lietuvos Respublika, paveldėjimo teisiniams santykiams bus taikoma Lietuvos teisė. Šiuo atveju nekyla kliūčių sprendžiant konkrečiam ginčui taikytinos teisės klausimą.

Situacija yra sudėtingesnė tuomet, kai vietos valstybės teismas nusprendžia, jog tam tikram ginčui taikytina užsienio valstybės teisė. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos pilietis A, nuolat gyvenęs Austrijoje, miršta, nesudaręs testamentą. Lietuvoje liko piliečio A tam tikri kilnojamieji daiktai. Remiantis CK 1.62 str. 1 d. Lietuvos Respublikos piliečio A kilnojamų daiktų paveldėjimo santykiams turi būti taikoma Austrijos teisė. Šiuo atveju iškyla pagrindinė problematika: kokia apimtimi Lietuvos teismai turėtų taikyti Austrijos paveldėjimo teisę piliečio A Lietuvoje likusiems kilnojamiems daiktams? Ar sąvoka Austrijos teisė reiškia Austrijos materialias teisės normas ar kartu su materialiosiomis apima ir Austrijos kolizines normas?⁹² Didelių kliūčių nekiltų Austrijos teisę suvokiant kaip materialių teisės normų visumą, neapimant kolizinių normų. Priešingu atveju – Austrijos teisę traktuojant kaip materialių bei kolizinių teisės normų visumą, iškyla pagrindiniai sunkumai. Teisinėje literatūroje Austrija išskiriama, kaip valstybė pripažįstanti tiek pirmojo, tiek antrojo laipsnio *renvoi*.⁹³ Taigi, kokią teisę Lietuvos teismai turėtų taikyti tuo atveju, jeigu Austrijos kolizinės normos nukreiptų spręsti teisinius santykius į kitos užsienio valstybės teisę, susijusius su Lietuvos Respublikos piliečio kilnojamų daiktų, esančių Lietuvos Respublikoje, paveldėjimu? Šiame kontekste aktualu taip pat ir tai, ar vienos valstybės kolizinė norma turi viršenybę kitos užsienio valstybės kolizinės normos atžvilgiu.

Iš pateikto pavyzdžio matyti, kad *renvoi* yra viena esminių tarptautinės teisės problemų, kuri pasireiškia kolizinių principų sandūra (kolizija), teisinėje literatūroje dar kitaip vadinama „kolizijų kolizija“.⁹⁴ Konfliktas gali būti *pozityvus* ir *negatyvus*.

⁹¹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262, 1.62 str. 1 d.

⁹² Klausimai formuluojami remiantis B. Kurkin tezėmis: КУРКИН, Б. *Международное частное право*. Москва: МГИУ, 2008 г. стр. 65.

⁹³ SONNENTAG, M. *Der Renvoi im Internationalen Privatrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2001, p. 50.

⁹⁴ SCHURIG, K.; KEGEL, G. *Internationales Privatrecht*. München: C. H. Beck, 2000, p. 342.

2.1.1. Pozityvusis konfliktas

Pozityviojo konflikto atveju dviejų valstybių kolizinės normos, reguliuojančios tapačius santykius, prieštarauja vienai kitai – tarp jų susidaro kolizija. Pavyzdžiui, Prancūzijos ir Italijos kolizinės normos tą patį ginčą, turintį užsienio elementą, nurodo spręsti būtent pagal savo nacionalinę teisę. Italijos pilietis nuomos sutarties pagrindu naudojami nekilnojamoju turtu Prancūzijoje. Po Italijos piliečio, nesudariusio testamentu, mirties, remiantis Prancūzijos kolizinėmis nuostatomis, nekilnojamo turto perėmimo klausimai turi būti sprendžiami remiantis nekilnojamo turto vietos teise – Prancūzijos. Italijos kolizinės normos – remiantis palikėjo pilietybės teise.⁹⁵ Nagrinėjant tokį ginčą viename iš Prancūzijos ar Italijos teismų, nekiltų taikytinos teisės klausimo, konflikto išsprendimui nebūtų jokių kliūčių, kadangi valstybių kolizinės normos nukreipia į jų pačių nacionalinės teisės sistemas, ir pagrindo spręsti užsienio teisės taikymo klausimą nėra. Iš esmės ši situacija analogiška pirmam pateiktam pavyzdžiui apie Vokietijos pilietį, nuolat gyvenusį ir mirusį Lietuvoje. Nepaisant aplinkybės, kad abiejų valstybių kolizinės normos, reguliuojančios analogiškus santykius, prieštarauja viena kitai, nėra pagrindo taikyti *renvoi* šiuo atveju: bylą nagrinėjančios valstybės teismas taikys savo vietos valstybės teisę.

2.1.2. Negatyvusis konfliktas

Tuo tarpu antrasis atvejis – dėl Lietuvos Respublikos piliečio, nuolat gyvenusio Austrijoje ir po savo mirties palikusio tam tikrus kilnojamus daiktus Lietuvos Respublikoje, laikomas *negatyviuoju* konfliktu. *Renvoi* problematika išryškėja būtent negatyviojo konflikto atveju: valstybės A kolizinės normos nukreipia konfliktą spręsti pagal B kolizines normas. Tuo tarpu B kolizinės normos gali nukreipti atgal į valstybės A teisę (pirmojo laipsnio *renvoi*) arba netgi ir į trečiosios – C valstybės teisę (antrojo laipsnio *renvoi*).

Negatyvioji kolizinių normų konflikto problematika pasireiškė dar 19 a. Kaip minėta, Prancūzijos teismams, nagrinėjusiems *F. Forgo* bylą, iškilo klausimas dėl paveldėjimo santykiams taikytinos teisės.⁹⁶ *F. Forgo* gimė Bavarijos karalystėje 1801 metais. Jis buvo nesantuokinis vaikas. Šiek tiek vėliau persikėlė su motina gyventi į Prancūziją, vedė. *F. Forgo* neįgijo Prancūzijos pilietybės ir išliko Bavarijos piliečiu. Po

---

⁹⁵ BERLINGHER, R. D. *The Renvoi in Private International Law*. International Journal of Social Science and Humanity, 2013, Vol. 3, No. 1, p. 67.

⁹⁶ SCHACK, H. *Höchstrichterliche Rechtsprechung zum Internationalen Privat- und Verfahrensrecht*. München: C. H. Beck, 2000, p. 10.

abiejų sutuoktinių mirties paaiškėjo, jog jie nebuvo sudarę testamentą. Prancūzijos teismai sprendami, kuri - Bavarijos ar Prancūzijos, teisė taikytina paveldėjimo santykiams po *F. Forgo* mirties, visgi padarė išvadą, jog nagrinėjamu atveju Prancūzijos kolizinės normos nukreipia į palikėjo gimimo vietos teisę – Bavariją. Tuo tarpu Bavarijos teisė numatė, jog kilnojamų daiktų paveldėjimo santykiai turi būti reguliuojami pagal palikėjo gyvenamosios vietos teisę – šiuo atveju, Prancūzijos.⁹⁷ Taigi grąžinimo teorijos taikymo problematiką pagrindė sąlygoja valstybių kolizinių normų įvairovė, kai panašius teisinius santykius šios normos reguliuoja skirtingai.⁹⁸ *F. Forgo* byloje Prancūzijos teismai nusprendė taikyti Prancūzijos teisę. Tokiu būdu visas *F. Forgo* turtas atiteko ne jo tolimoms giminėms iš Bavarijos, bet Prancūzijos valstybei.⁹⁹

Viena pagrindinių *renvoi* praktinio pritaikymo problemų, išryškėjusi *F. Forgo* byloje, primena *teises teniso* efektą:¹⁰⁰ valstybių kolizinės normos nukreipia viena į kitos materialinę teisę; tai ne tik apsunkina susiklosčiusio konflikto, kuriam būdingas tarptautinis elementas, išsprendimą, bet ir iš esmės daro šio konflikto išsprendimą neįmanomu. Tam tikros valstybės, siekdamos išvengti *teises teniso* efekto, savo nacionaliniame teisiniame reguliavime numato *renvoi* taikymo apribojimus. Tačiau verta pabrėžti, jog valstybių praktika *renvoi* instituto taikymo atžvilgiu ligi šių dienų labai skirtinga.¹⁰¹ Nėra tam tikros vieningos koncepcijos arba teisės akto, sutarties, reguliuojančios kolizinių normų susidūrimo klausimus, kolizijų sprendimo būdus. Todėl *renvoi* principo prigimtis nėra palanki tarptautinimui.

„*Foreign Court Theory*“ (užsienio valstybės teismo teorija) – yra daugiausiai reikalaujanti, išlygų nepripažįstanti, tačiau ir pati geriausia teorija. Pažymėtina, kad angliškas *renvoi* modelis iš dalies išsprendžia praktines *renvoi* taikymo kliūtis.¹⁰² Anglijos teisėje šis modelis dar vadinamas dvigubu *renvoi*. Kaip jau anksčiau minėta, jis pasireiškia tuo, kad teismas išsprendžia bylą, teisingą užsienio valstybės teismams pagal Anglijos teisę taip, kaip tai būtų padaręs užsienio valstybės teismas. Pavyzdžiui, Anglijos teisė nukreipia spręsti Anglijos piliečio, kurio paskutinė gyvenamoji vieta buvo Italijoje, kilnojamo turto paveldėjimo klausimus pagal Italijos teisę. Italijos kolizinės normos nukreipia šį atvejį nagrinėti atgal – Anglijos teismams. Tokiu būdu Anglijos teismas

---

⁹⁷ SCHACK, H. *Höchstgerichtliche Rechtsprechung zum Internationalen Privat- und Verfahrensrecht*. München: C. H. Beck, 2000, p. 10.

⁹⁸ SONNENTAG, M. *Der Renvoi im Internationalen Privatrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2001, p. 49.

⁹⁹ SCHACK, H. *Höchstgerichtliche Rechtsprechung zum Internationalen Privat- und Verfahrensrecht*. München: C. H. Beck, 2000, p. 10.

¹⁰⁰ SONNENTAG, M. *Der Renvoi im Internationalen Privatrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2001, p. 7.

¹⁰¹ *Ibid.*, p. 43 – 68.

¹⁰² SIEHR, K. *Interationales Privatrecht. Deutsches und europäisches Kollisionsrecht*. Heidelberg: C. F. Müller, 2001, p. 463.

išspręstų bylą taip, kaip ją turėtų spręsti Italijos teismas, remdamasis Italijos materialine teise. Tuo atveju, jeigu Italijos teisė nereguliuotų santykių, kurie pagal Anglijos teismo kolizines normas priskirtini Anglijai, tuomet ginčą, remiantis Anglijos teise, išspręstų Anglijos teismai. Modelis vertintinas teigiamai, kadangi padeda išspręsti *teisės teniso* problemą. Tačiau yra akivaizdu, jog siekiant išspręsti bylą, remiantis Italijos teise, būtinas itin didelis ir kruopštus Anglijos teismo darbas, nuodugnus gilinimasis, Italijos teismų sprendimų analizė. Tačiau net ir tai negarantuoja kokybiško rezultato visais atvejais, kadangi Anglijos teisėjai nėra Italijos teisės aiškinimo bei taikymo specialistai. Angliškas gražinimo teorijos modelis nepašalina *užburtojo rato* efekto transmisijos¹⁰³ atveju.

Nemažai kliūčių atsiranda ir taikant antrojo laipsnio *renvoi* (*renvoi* plačiąja prasme arba transmisiją¹⁰⁴). Šiuo atveju valstybės A kolizinė norma numato taikyti valstybės B teisę. Valstybės B materialinė teisė šio teisinių santykių aspekto nereguliuoja, o kolizinės taisyklės numato taikyti valstybės C teisę. Pavyzdžiui, Austrijos piliečio, nuolat gyvenančio Prancūzijoje, veiksnio klausimas sprendžiamas Vokietijoje. Vokietijos kolizinės normos nukreipia šį klausimą spręsti pagal Austrijos teisę, tuo tarpų austrų kolizinės taisyklės – pagal prancūzų. O prancūzų nukreipia atgal į Austrijos teisę. Problematika ne tik tame, kad susidaro taip vadinamas *užburtasis ratas*. Teisinėje literatūroje nurodoma, jog tam tikrais konkrečiais atvejais įmanomi ir tolimesni nukreipimai į kitos trečiosios valstybės teisę, o daromų nuorodų skaičius nėra ribojamas.¹⁰⁵

Grįžtant prie angliškojo modelio, nepašalinančio *renvoi* problematikos transmisijos atveju – iliustruojantis pavyzdys: sprendžiamas Anglijos piliečio, nuolat gyvenančio Prancūzijoje, veiksnio klausimas Vokietijoje. Vokietijos kolizinės normos nurodo, jog šio ginčo atveju turėtų būti taikoma Anglijos teisė, Anglijos teisė numato Prancūzijos teisės taikymą, o Prancūzijos teisė gražina atgal Vokietijai. Susiklosto *užburtojo rato* teisiniai santykiai tarp trijų valstybių (dar vadinami „trikampio efektu“), tačiau angliškasis modelis kol kas nėra pajėgus tinkamai jų sureguliuoti.

Renvoi taikymo problematiką valstybės gali išspręsti numatydamos *renvoi* instituto taikymo apribojimus nacionalinėje teisėje (šis aspektas aprašomas plačiau sekančioje rašto darbo dalyje) arba tarptautiniame lygmenyje – priimdamos atitinkamas sutartis, konvencijas. Pavyzdžiui, 1930 m. birželio 7 d. Ženevos konvencija dėl įstatymų kolizijų naudojant įsakomuosius ir paprastuosius vekselius sprendimo numato, jog asmens teisės prisiimti atsakomybę pasirašant įsakomuosius ir paprastuosius vekselius nustato Šalių

¹⁰³ MIKELĖNAS, Valentinas. *Tarptautinės privatinės teisės įvadas*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 121.

¹⁰⁴ *Ibid.*

¹⁰⁵ SCHURIG, K.; KEGEL, G. *Internationales Privatrecht*. München: C. H. Beck, 2000, p. 347 – 349.

nacionaliniai įstatymai. Jeigu nacionaliniame įstatyme yra nuoroda į kitos Šalies nacionalinį įstatymą, taikomos pastarojo nuostatos.¹⁰⁶ Taip užkertamas kelias užsienio valstybei (adresatei), į kurios įstatymus nukreipia nacionalinis pirmosios valstybės įstatymas, remtis savo kolizinėmis normomis ir nukreipti susiklosčiusius teisinius santykius reguliuoti atgal pirmajai valstybei arba trečiajai valstybei.

Užsienio teismų sprendimų pripažinimo problematika taip pat aktuali *renvoi* principo atžvilgiu. Vietos valstybės teismas gali atsisakyti pripažinti užsienio valstybės teismo sprendimą vien dėl to, kad pastarasis netinkamai išsprendė taikytinos teisės klausimą¹⁰⁷ - užsienio valstybės teismas, priimdamas sprendimą, nesirėmė nacionalinėmis kolizinėmis normomis, kurios numato nagrinėjamo ginčo sprendimą remiantis trečiosios valstybės teise. Be abejo, *renvoi* teorijos taikymas negali užtikrinti savaiminio užsienio teismų sprendimų pripažinimo vien todėl, kad toks pripažinimas priklauso nuo tam tikrų konkrečių sąlygų, numatytų teismo vietos valstybės teisės aktuose.

2.2. Kiti *renvoi* problematikos aspektai

Teisinėje literatūroje egzistuoja nuomonė, jog vietos valstybės teismo kolizinės normos jau iš esmės pačios išsprendžia taikytinos teisės klausimą ir nukreipia tik į užsienio valstybės materialines normas.¹⁰⁸ Tai reiškia, jog atgalines nuorodas ir nuorodas į trečiosios valstybės teisę reikia suvokti kaip nuorodas išimtinai į materialinės teisės normas, bet jokių būdu ne į kolizines. Remiantis tokia koncepcija, valstybės teisė yra suvokiama tik materialių normų visuma, neįskaitant tarptautinės privatinės teisės normų. Tokia valstybės teisės suvokimo koncepcija įtvirtinta 1980 m. Romos konvencijoje dėl sutartinės prievolės taikytinos teisės.¹⁰⁹ Pavyzdžiui, Rusijos teisė draudžia antrojo laipsnio *renvoi* (nukreipimus į trečiosios valstybės teisę).¹¹⁰ Remiantis bendraja taisykle, pirmojo laipsnio *renvoi* suvokiamas kaip nukreipimas į Rusijos materialias teisės normas,

---

¹⁰⁶ 1930 m. birželio 7 d. Ženevos konvencija dėl įstatymų kolizijų naudojant įsakomuosius ir paprastuosius vekselius sprendimo. *Valstybės žinios*, 2000-03-15, Nr. 22-557, 2 str. 1 d.

¹⁰⁷ NIETNER, S. *Internationaler Entscheidungseinklang im europäischen Kollisionsrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2016, p. 29.

¹⁰⁸ SCHURIG, K.; KEGEL, G. *Internationales Privatrecht*. München: C. H. Beck, 2000, p. 338.

¹⁰⁹ 1980 m. Romos konvencija dėl sutartinės prievolės taikytinos teisės. Europos Sąjungos oficialus leidinys Nr. C 169/10, 15 str.

¹¹⁰ Rusijos Federacijos civilinio kodekso Nr. 51-Φ3 (su papildymais ir pakeitimais) 1190 str. 2 d. [interaktyvus; žiūrėta 2017 m. kovo 28 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34154/7472d76514fc791e47e02ff24a35671ce54ee256/>.

neapimant kolizinių.¹¹¹ Nukreipimas į Rusijos teisę kaip visumą, apimant ir kolizines normas, galimas tik normų, reguliuojančių asmenų teisinį statusą, atžvilgiu.¹¹²

Prekybos susitarimams *renvoi* praktiškai netaikytinas, kadangi tai prieštarautų sutarčių laisvės principui.¹¹³ Pavyzdžiui, šalys sudarė automobilių pirkimo-pardavimo sutartį ir sulygo, kad iš sutarties kylantys ginčai bus sprendžiami remiantis Vokietijos teise. Viena iš šalių netinkamai vykdė sutartį, buvo inicijuotas teisminis procesas Vokietijos teisme. Jeigu Vokietijos teismas, pasiremdamas tam tikra, nagrinėjamam ginčui tinkama Vokietijos kolizine norma, nuspręstų, kad ginčas turėtų būti nagrinėjamas remiantis kitos valstybės, kurioje, pavyzdžiui, buvo vykdoma pagrindinė prekybos veikla, teise, tai reikštų, jog šalių tarpusavio susitarimas dėl taikytinos teisės neturi reikšmės ir galios.

Kitas pagrįstas klausimas, susijęs su *renvoi* taikymo problematika: ar *renvoi* instituto taikymas, remiantis valstybių suvereniteto lygybės principu, nepažeidžia užsienio valstybės, kurios teisę taiko vietos valstybės teismas, suvereniteto? Valstybės A teisinis reguliavimas numato, kad konfliktų, kylančių iš tam tikrų, konkrečių teisinių santykių, išsprendimui, turi būti taikomos užsienio teisės normos. Viena valstybė savo kolizinėse taisyklėse sureguliuoja kitos užsienio valstybės pareigą išspręsti tam tikrą konfliktą. Kiekvienos valstybės *rule of law* veikia tik jos teritorijos ribose, neperžengiant teritorinių sienų. JAV Pensilvanijos valstijos teisininkas *Kermit Roosevelt* savo monografijoje pateikia vieną teisinėje literatūroje vyraujančių nuomonių, kad valstybės turėtų stengtis vengti tam tikrus konfliktus perduoti spręsti užsienio valstybių teismams.¹¹⁴ Tačiau, visiškas užsienio teisės taikymo atsisakymas taip pat nėra pagrįstas. Eliminuojuant taikytinos teisės nustatymo galimybę, taikant tik vidaus teisės taisykles, būtų paneigta racionali galimybė išspręsti ginčus, turinčius užsienio elementą, kilusius ne teismo vietos, bet užsienio valstybėje arba ginčus, susijusius su užsienio valstybės piliečiais teismo vietos valstybėje. Žmogaus teisių apsauga yra kiekvienos demokratinės valstybės pareiga, egzistavimo pagrindas bei esmė. Valstybė, siekdama apsaugoti savo piliečių, gyventojų teises, sutinka bendradarbiauti su kitomis valstybėmis teisiniame

---

¹¹¹ Rusijos Federacijos civilinio kodekso Nr. 51-Ф3 (su papildymais ir pakeitimais) 1190 str. 2 d. [interaktyvus; žiūrėta 2017 m. kovo 28 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34154/7472d76514fc791e47e02ff24a35671ce54ee256/>.

¹¹² *Ibid.* 1190 str. 2 d.

¹¹³ 1980 m. gruodžio 22 d. Konvencija dėl tarptautinėms prekių pirkimo – pardavimo sutartims taikytinos teisės (su pakeitimais ir papildymais). [interaktyvus; žiūrėta 2017 m. kovo 28 d.]. Prieiga per internetą: <<http://zakon.kuban.ru/private/kpmkp86.htm>>.

¹¹⁴ ROOSEVELT, K. *Resolving renvoi: the bewitchment of our intelligence by means of language*. Pennsylvania: Penn Law: Legal Scholarship Repository, 2005, p. 1831-1832. [interaktyvus; žiūrėta 2017 m. kovo 28 d.]. Prieiga per internetą: <<http://scholarship.law.nd.edu/ndlr/vol80/iss5/4/>>.

lygmenyje, todėl nežymiai apriboja savo suverenitetą. Tokį apribojimą pateisina teisėtas tikslas – suformuoti teismų praktiką, kuo labiau atitinkančią žmogaus interesą, apginti individo teises bei laisves, užtikrinti efektyvų teisingumo vykdymą.

Manytina, jog problemų, susijusių su *renvoi* instituto taikymu, atsiradimą įtakoja pačių kolizinių normų abstraktumas, bendras pobūdis, taip pat ir tokie atvejai, kuomet kolizinės normos abstrakčiai, nekonkretizuojant nukreipia į užsienio valstybės teisę, teisinę sistemą arba kolizines normas.¹¹⁵ Neretai doktrinoje teigiama, jog *renvoi* taikymas reikalauja itin didelių, neproporcingų teismo, taip pat ir bylos šalių, pastangų. Kita vertus, papildomų užsienio teisės žinių reikalavimas, atsižvelgiant į šiuolaikinį technologinį, informacinį progresą, yra įmanomas.

Nuo pat 19 a. nėra nei vienos unifikotos tarptautinės teisės sistemos arba sutarties, vienodai reglamentuojančios problemų, susijusių su *renvoi* instituto praktinio taikymo problematika, sprendimą bei šalinimą. Atskira autorių grupė siūlo kodifikuoti tarptautiniu mastu tam tikrus teisinius santykius, kuriems būdingas užsienio elementas.¹¹⁶ Tačiau atsižvelgiant į tai, jog keli tokie bandymai žlugo, manytina, jog valstybės, ar pats įstatymų leidėjas, visgi nėra linkusios ar pasiruošusios įgyvendinti tokią bendro kodifikavimo idėją.

Apibendrinant, darytina išvada, kad *renvoi* instituto pritaikymas tam tikrais atvejais prieštarauja vienam pagrindiniam tarptautinės privatinės teisės principui – teismų sprendimų harmonizavimui, įtakojamam sukeliama padarinių kaip minėtas *teisės teniso* arba *užburto rato* efektas. Siekiant jų išvengti, *renvoi* patogiausia taikyti tuo atveju, kai užsienio valstybė, į kurią nukreipia vietos valstybės teismo kolizinė norma, apskritai netaiko gražinimo teorijos. Skirtingos valstybės, siekdamos išvengti neigiamų *renvoi* padarinių, nevienodai pripažįsta gražinimo teoriją: vienos ją taiko besąlygiškai, kitos - tik su tam tikromis išlygomis, o trečios draudžia taikyti šį institutą arba *renvoi* instituto taikymo klausimų apskritai nereguliuoja. Bet apibendrinant galima pasakyti: *renvoi* funkcionuoja tik tokiu atveju patenkinamai, t.y. veikia harmonizuojančiai, kai valstybės šį institutą traktuoja skirtingai. Jeigu valstybės priimtų tokį patį sprendimą tam tikru atveju, pasiekti sprendimo vieningumą būtų labai sunku arba iš viso neįmanoma.¹¹⁷

Tolimesnė rašto darbo analizė skiriama *renvoi* problematikos išsprendimo būdams. Verta konkrečiau bei plačiau panagrinėti kaip atskiros valstybės pripažįsta gražinimo teoriją ir sprendžia su *renvoi* taikymu susijusias problemas.

¹¹⁵ SONNENTAG, M. *Der Renvoi im Internationalen Privatrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2001, p. 342.

¹¹⁶ NIETNER, S. *Internationaler Entscheidungseinklang im europäischen Kollisionsrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2016, p. 18.

¹¹⁷ SIEHR, K. *Interationales Privatrecht. Deutsches und europäisches Kollisionsrecht*. Heidelberg: C. F. Müller, 2001, p. 462.

3. Sprendimo būdai

Teisinėje literatūroje apstu skirtingų nuomonių dėl *renvoi* principo pripažinimo, jo įtvirtinimo teisinėse sistemose, taikymo. Mokslininkai gina skirtingas pozicijas dėl jo poreikio taikant užsienio teisę. Lygiai taip pat nėra vieningos nuomonės dėl galimų *renvoi* principo keliamų probleminių klausimų sprendimų būdų. Nagrinėjant užsienio teisės doktriną, vyrauja nuomonė, jog kolizijos teisės keliamos problematikos sprendimų būdų ieškojimas laikomas pripažinta tarptautinės privatinės teisės vystymo priemone. Kadangi vienos valstybės teisinės sistemos kolizijų teisė turi būti tarptautinama, t. y. tinkama kitų valstybių taikymui. Todėl tarptautinėje privatinėje teisėje turėtų būti įtvirtinamos tik tarptautinimą pripažįstančios taisyklės. Tai labai svarbu ir *renvoi* principo atžvilgiu. *Renvoi* principo prasmė ir tikslas vidaus bei užsienio teisėje traktuojamas kaip tarptautinių teismų sprendimų vienodinimo siekimas. Tačiau kolizinių taisyklių koordinavimas gali būti pasiektas tik skirtingose teisinėse sistemose tarpusavyje suderinus kolizines normas bei *renvoi* reguliavimą.

Kiekvienoje teisinėje sistemoje egzistuoja rašytinės ir nerašytinės taisyklės. Kiekviena teisinė sistema turi savitas kodifikuotas taisykles kolizinių normų klausimu. Jos numato tik materialinių arba ir kolizinių taisyklių taikymą. Norint išvengti teismo vietos valstybės teisės prioritetinimo, į šiuos klausimus privalo atsakyti kiekviena teisinė sistema. Susidūrus su *renvoi* principu, doktrinoje šis klausimas tapo rezonansiniu. Iki šiol nėra vieningos mokslininkų ir teisininkų nuomonės grąžinimo principo atžvilgiu. Todėl *renvoi* instituto reguliavimas atskirose teisinėse sistemose yra pakankamai skirtingas ir priklausys nuo to, ar kolizinės normos daro nuorodą tik į materialinę teisę, ar taip pat į kolizines taisykles; ar grąžinimas bus pripažįstamas tik tuo atveju, jeigu grąžinama į *lex fori*, ar pripažįstamas nukreipimas ir į trečiosios, ketvirtos ir t. t. valstybės teisę. ; ir kada - padarius nuorodą į trečios valstybės teisę, o šiai – į ketvirtos ir t. t. Valstybių teisinės sistemos turėtų sureguliuoti ne tik šiuos klausimus, bet ir nubrėžti aiškias ribas, kada turi būti nutraukta ar sustabdyta nuorodų taikyti vis kitos užsienio valstybės teisę taikymo grandinė.

3.1. *Renvoi* išraiškos ir sprendimo būdai

Vokietijos teisinėje doktrinoje mokslininkų ginamos nuomonės ir pateikiamų skirtingų *renvoi* principo išraiškų sprendimo būdai:

3.1.1. Tikslui prieštaraujantis *renvoi*

Įtvirtintas principas prieštarauja daromos nuorodos prasmei arba jo paisymas sumažintų esamų alternatyvių taikytinų teisių pasirinkimo galimybes. *Renvoi* taip pat laikomas prieštarujančiu tikslui, t. y. jo atsisakoma, kai jis sąlygojamas taikytinos užsienio teisės kolizinių normų, kurios prieštarauja lygiateisiškumui. Vokietijos teismas nagrinėjo bylą, kurioje *renvoi* buvo pripažintas prieštaraujantis tikslui: italų sutuoktiniai su vaiku gyveno Graikijoje. Vokietijos teisme buvo nagrinėjamas ginčas dėl vaiko kilmės. Vokietijos teisė daro nuorodą į Graikijos teisę, vaiko įprastinės gyvenamosios vietos teisę. Graikijos tarptautinės privatinės teisės normos nukreipia į sutuoktinių santuokos sudarymo vietos valstybės teisę, t. y. Italijos teisę. Be to, ir Vokietijos teisėje įtvirtinta išlyga, kuri numato ginčui spręsti galimą Italijos teisės taikymą. Šiuo atveju principas mažina taikytinų alternatyvių teisės sistemų pasirinkimą vaiko kilmės nustatymo atžvilgiu, todėl *renvoi* laikomas prieštarujančiu tikslui.¹¹⁸

3.1.2. „Paslėptas“ arba hipotetinis *renvoi*

Įstatyminiu lygmeniu „paslėptas *renvoi*“ nėra sureguliuotas, o teismų praktika bei doktrina išvystė skirtingus problematikos sprendimo būdus.¹¹⁹

Esant paprastam, aiškiam *renvoi*, užsienio teisės kolizinė norma gali gražinti į *lex fori* arba nukreipti į trečiosios valstybės teisę. Tuo tarpu, esant „paslėptam *renvoi*“, tam tikrose teisės, į kurią daroma nuoroda, srityse (šeimos ar paveldėjimo teisė), kolizinės normos nėra aiškiai išreikštos, kadangi valstybės teismai, turintys pripažintą tarptautinę kompetenciją, taiko tik savo materialią teisę. Tokiu atveju sudaroma hipotetinė kolizinė norma, valstybės teisė, į kurią buvo padaryta nuoroda, vėl daro nuorodą į kitos valstybės teisę, kurios teismai yra kompetentingi spręsti ginčą. Kadangi ši hipotetinė kolizinė norma „pasislepia“ teismų kompetencijos reguliavime, ji vadinama „paslėpta“ kolizine

---

¹¹⁸ SIEHR, K. *Interantionales Privatrecht. Deutsches und europäisches Kollisionsrecht*. Heidelberg: C. F. Müller, 2001, p. 458.

¹¹⁹ NAWROTH, M. *Der versteckte renvoi im deutschen Internationalen Privatrecht*. Hamburg: Kovac, 2007, p. 9.

norma.¹²⁰ Pavyzdžiui, dažnai pasitaiko, jog užsienio valstybės teisė tam tikrais atvejais iš karto taiko savo materialią teisę. Tokį pasirinkimą sąlygoja aplinkybė, kadangi tai yra teismo vietos valstybės teisė (*lex fori*). Tokiu būdu veikia, pavyzdžiui, anglai ir amerikiečiai, sprenddami senaties bei žalos atlyginimo klausimus. Iš pirmo žvilgsnio sektų, jog ir ginčą nagrinėjantis teismas turėtų taikyti, tarkime, Anglijos teisę, jeigu tarptautinė privatinė teisė į ją darytų nuorodą. Nes, iš tiesų, Anglijoje būtų iš karto taikomos materialinės teisės normos. Tačiau, uždavus klausimą, kodėl taip yra, situacija keičiasi. Užsienio valstybėje taikoma vietos teisė (*lex fori*) pagrįsta įsitikinimu, jog yra priimtina, kad kiekvienas teismas taiko savo vietos valstybės materialinę teisę. Galima kelti klausimą, ką nuspręstų Anglijos teisėjas, jeigu jis būtų kitos užsienio valstybės teisėjas. Žinoma, tai tik hipotetinis klausimas. Tačiau pagal jį galima daryti išvadą: Anglijos teisėjas, hipotetiškai būdamas užsienio valstybės teisėju, ir privalėdamas priimti sprendimą, atitinkamai apsispręstų taikyti užsienio valstybės teisę, t. y. *savo teisę*. Šiuo hipotetiniu atveju tai ir būtų *hipotetinis gražinimas*.¹²¹

Tokia kolizinė norma lygiai taip pat gali gražinti arba daryti nuorodą į trečiosios valstybės teisę. Tačiau doktrinoje bei teismų praktikoje nėra vieningos nuomonės, ar turi būti atsižvelgiama į „paslėptą *renvoi*“, kai daroma nuoroda į trečiosios valstybės teisę; ir, ar tokiu atveju, kai bus atsižvelgta į „paslėptą *renvoi*“, priimtas teismo sprendimas galios ir kitoje suinteresuotoje valstybėje.¹²²

3.1.3. Dvigubas *renvoi* (vokiškoji samprata)

Esant dvigubam *renvoi*, atsižvelgiama į nurodomas kolizines normas, jų neeliminuoiant teismo vietos valstybės teisėje, o atsižvelgiama į daromą gražinimą *lex fori* principo pagrindu. Kitaip tariant, kolizinė norma pritaikoma iš naujo ir todėl dar kartą atsiremiamą į užsienio valstybės tarptautinę privatinę teisę. Pavyzdžiui, Italijos teisė daro nuorodą į Vokietijos tarptautinę privatinę teisę. Vokietijos teisės požiūriu tai yra pirmas, paprastas gražinimas. Tačiau Italijos tarptautinės privatinės teisės požiūriu tai yra taip pat lygiai toks pats gražinimas – Vokietijos tarptautinė privatinė teisė daro nuorodą į užsienio (Italijos) teisę. Tačiau tikslinant, šioje situacijoje nėra taip, jog abiejų valstybių teisė po du kartus gražina/ daro nuorodą į kitos valstybės teisę. T. y. gražinimas ne dvigubinamas, o yra atspindimas („veidrodžio efektas“).¹²³

¹²⁰ SONNENTAG, M. *Der Renvoi im Internationalen Privatrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2001, p. 3.

¹²¹ SCHURIG, K.; KEGEL, G. *Internationales Privatrecht*. München: C. H. Beck, 2000, p. 356 – 359.

¹²² SONNENTAG, M. *Der Renvoi im Internationalen Privatrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2001, p. 3.

¹²³ SCHURIG, K.; KEGEL, G. *Internationales Privatrecht*. München: C. H. Beck, 2000, p. 341.

3.1.4. *Foreign court Theory*

Ši teorija eina vienu žingsniu toliau nei dvigubo *renvoi* teorija. Nes konkrečioje byloje sprendimą turintis priimti teisėjas privalo taikyti užsienio valstybės materialinę teisę, į kurią *lex fori* principo pagrindu kolizinės normos darė nuorodą. Taip pat šios teorijos pagrindu teisėjas turi atsižvelgti į *renvoi* principą tiek, kiek į jį atsižvelgtų taikomos užsienio valstybės teisės teisėjas.¹²⁴

Vokiečių teisininkas K. Siehr gina nuomonę, jog *renvoi* principas veikia tik tokiu atveju harmonizuojančiai, jeigu valstybės jį traktuoja skirtingai traktuoja. Jeigu valstybės pasirenka tą patį sprendimo būdą, teisinių sprendimų harmonizavimas sunkiai įsivaizduojamas arba apskritai neįmanomas. Todėl *renvoi* principo prigimtis nėra palanki tarptautinimui. „*Foreign Court Theory*“ (užsienio valstybės teismo teorija) – yra daugiausiai reikalaujanti, išlygų nepripažįstanti, tačiau ir pati geriausia teorija. Šios teorijos vokiškosios sampratos sprendimas siekia atvirai išsakomo, suprantamo vidaus (nacionalinės) teisės taikymo. Ir ši pozicija gali būti objektyviai pateisinama.

Vokietijos teisės nustatytas pilietybės kriterijus dėl jo abstraktumo ir formalumo palankiau priima *renvoi* principą nei kriterijus, siejamas su gyvenamąja vieta (pvz., piliėtis, gyvenantis kitoje užsienio valstybėje dažniausiai turi didesnę sąsają su gyvenamąja vieta nei su savo tikrąja gimtine). Taigi, jeigu vienas kriterijus nusileidžia kitam ir suteikia jo taikymui pirmenybę, turėtų būti taikomas pilietybės principas (*lex patriae*), pateisinantis nuorodą į gyvenamosios vietos (*lex domicilii*) principo taikymą. Tokio pobūdžio reguliavimas buvo ir 1955 metų Hagos konvencijos idėja.¹²⁵

3.2. Valstybės, atmetančios *renvoi*

Viena iš formų, kaip spręsti susidarancias *renvoi* problemas yra tiesiog atmesti gražinimą, tai yra nukreipimą į užsienio teisę traktuoti kaip nukreipimą tik į jos materialines normas, o ne materialines normas ir kolizines normas kartu paėmus. Tokiu atveju užsienio valstybės kolizinės normos nėra taikomos ir gražinimas išvis neįmanomas.

Norint išsiaiškinti, ar valstybės teisinė sistema priklauso grupei, kurios atstovės nepripažįsta *renvoi*, reikia nustatyti, kaip valstybėje yra suprantama „užsienio teisė“ - ar tai yra visos teisės normos, ar tai tik materialinės normos. Lietuva taip pat atstovauja nuomonei, jog užsienio teisė turi būti suprantama kaip nuorodos darymas/ gražinimas tik į

¹²⁴ SONNENTAG, M. *Der Renvoi im Internationalen Privatrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2001, p. 8.

¹²⁵ SIEHR, K. *Interantionales Privatrecht. Deutsches und europäisches Kollisionsrecht*. Heidelberg: C. F. Müller, 2001, p. 463.

materialines normas. Tai įtvirtina ir CK 1.10.3 str.: „Nuoroda į taikytiną užsienio teisę reiškia nuorodą į atitinkamos valstybės vidaus materialinę teisę, o ne į šios valstybės tarptautinę privatinę teisę, išskyrus šio kodekso numatytas išimtis.“¹²⁶ Tai yra bendroji taisyklė, kuria *renvoi* tampa neįmanomas, nes nuoroda, daroma tik į materialinę teisę, reiškia, kad nėra atsižvelgiama į galimą užsienio valstybės teisės siuntimą atgal į *lex fori*. Tačiau ši taisyklė griežtai neuždraudžia *renvoi*. Išimtis įtvirtinta CK 1.14 str. Pirmose dviejose straipsnio dalyse pakartojama nuostata, jog grąžinimas ir transmisija galimi tik tokiais atvejais, kai tai nustato šis Kodeksas arba užsienio/trečioji šalis. Trečia dalis pateikia konkretų galimą atvejį: „Jeigu nustatant asmens civilinį teisinį statusą taikytina užsienio teisė nukreipia atgal į Lietuvos Respublikos teisę, taikoma Lietuvos Respublikos teisė.“¹²⁷ Taigi visi klausimai, kurie būtų susiję su asmens statusu, pavyzdžiui, asmens veiksmumu, ir užsienio teisės nukreipiami atgal į Lietuvos teisę, į daromą nuorodą turėtų būti atsižvelgiama ir taikoma *lex fori*. Apibendrinant, Lietuvos teisė neleidžia *renvoi*, išskyrus teisinius santykius, reguliuojančius asmenų civilinio teisinio statuso klausimus. Įtvirtinta išimtis atitinka Tarptautinės teisės instituto 1999-ųjų metų sesijoje nustatytas idėjas ir kriterijus dėl užsienio valstybės privatinės teisės normų.¹²⁸

Minėto straipsnio ketvirtoji dalis reguliuoja ne tik pasirinktos sandorio šalių valia teisės teisinius klausimus, bet taip pat nustato sandorio formai bei nesutartinėms prievolėms taikytiną teisę. CK minėtų atvejų atžvilgiu nėra įtvirtintos išimtys, leidžiančios taikyti *renvoi*.

Renvoi principo atmetimas, nenumatant jokių išimčių, griežtai apibrėžtas ir Komercinio arbitražo įstatymo 39 str. 1 d.: „Nuoroda į taikytiną užsienio teisę reiškia nuorodą į atitinkamos valstybės vidaus materialinę teisę“.¹²⁹

Daugelis valstybių teisinių sistemų savo kolizinėje teisėje įtvirtina tik nuorodas, daromas į materialinę teisę. Čia gali būti minimos tokios valstybės kaip Danija, Švedija, Graikija, Egiptas, Alžyras, Jordanija, Kuveitas, Sirija, Tunisas, Irakas, Sudanas, Kvebeko provincija Kanadoje, Argentina, Brazilija, Peru, daugelis JAV valstijų.¹³⁰ Tokiu atveju grąžinimas bei tolesnės nuorodos į trečios valstybės teisę yra nepripažįstami. Šios teisinės sistemos pripažįsta *renvoi* principą tik prisijungimo prie tarptautinės sutarties atveju, aiškiai įtvirtinančiu grąžinimo bei daromų nuorodų į kitų valstybių teisę taikymą. Pavyzdžiui Argentina, Danija, Graikija, Švedija ir JAV yra 1980 m. spalio 25 d. Hagos

¹²⁶ Lietuvos Respublikos Civilinis Kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000-09-06, Nr. 74-2262.

¹²⁷ *Ibid.*

¹²⁸ MIZARAS, V., et al. *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Justitia, 2009, p. 55.

¹²⁹ Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996-05-02, Nr. 39-961.

¹³⁰ SONNENTAG, M. *Der Renvoi im Internationalen Privatrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2001, p. 45.

tarptautinės konvencijos dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų dalyvės.¹³¹ Konvencijos 3 str. 1 d. numato kolizinių normų nuorodą į valstybės teisę, labiausiai susijusią su vaiko įprasta gyvenamąja vieta. Tokios pat taisyklės galioja ir Ženevos konvencijos dėl įstatymų kolizijų naudojant įsakomuosius ir paprastuosius vekselius dalyvėms. Kadangi *renvoi* pripažinimas aiškiai įtvirtintas konvencijos 2 str.1 d., jos dalyvės yra įpareigosotos jį pripažinti.¹³² Tačiau Danija ir Švedija konvencijos nuostatas, įtvirtinančias *renvoi* taikymą, atkartoję kaip išimtis ir savo nacionaliniuose įstatymuose. Egiptas griežtai eliminuoja *renvoi* taikymą: „jeigu teisiniam santykiui turi būti taikoma užsienio teisė, numanomos yra tik jos materialinės normos, aiškiai atsisakant tarptautinės privatinės teisės normų taikymo“. Nors Alžyro įstatymai nėra aiškiai apibrėžę grąžinimo ir daromos nuorodos į trečios valstybės teisę atsisakymo, tačiau kolizinės normos nėra taikomos susiformavusio papročio pagrindu. Brazilijos Civilinis kodeksas įtvirtina normą, sakančią, jog tuo atveju, kai turi būti taikomas užsienio valstybės įstatymas, turi būti jo paisoma; neatsižvelgiant į to įstatymo daromos nuorodas į kitus įstatymus. Peru Civilinio kodekso 2048 str. norma sako, jog teisėjas privalo taikyti tik materialinę tos valstybės teisę, į kurią nukreipė Peru kolizinės normos.¹³³

Vieni teisės mokslininkai teigia, jog teisinės sistemos, kaip kriterijų pasirinkusios pilietybės principą, pripažįsta grąžinimą į *lex fori*. Tuo tarpu kitos teisinės sistemos, kriterijumi pasirinkusios gyvenamosios vietos principą, grąžinimą atmeta. Tačiau tokie teiginiai, jog galima daryti sąsają tarp pasirinktų kriterijų ir grąžinimo pripažinimo ar atmetimo, nėra pagrįsti ir įrodyti. Dalis minėtų valstybių, pripažįstančių tik nuorodas į materialinę teisę, kriterijumi yra pasirinkusios asmens gyvenamąją vietą, o kitos – pilietybę. Taip pat esama valstybių, pripažįstančių nuorodas tik į materialines normas, tačiau gyvenamosios vietos ar pilietybės kriterijų sieja su tam tikrais teisiniais santykiais. Todėl negalima daryti bendros išvados, jog teisinės sistemos, atsižvelgiančios tik į materialinių normų taikymą, pirmenybę teikia gyvenamosios vietos, o ne pilietybės kriterijui.¹³⁴

Jog valstybių teisinės sistemos pasirenka būtent tokį reguliavimą, yra daug pagrindų. Vienas iš jų – teisės mokslininkų teigiama, jog *renvoi* principas yra sofizmo išraiška. Jų nuomone, valstybės teisė turi būti autonomiška ir neturėti priklausomybės nuo

¹³¹ Hagos tarptautinė konvencija dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų. *Valstybės žinios*, 2002 m. gegužės 22 d., Nr. 51 – 1932.

¹³² 1930 m. birželio 7 d. Ženevos konvencija dėl įstatymų kolizijų naudojant įsakomuosius ir paprastuosius vekselius sprendimo (su papildymais ir pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2000 kovo 15 d., Nr. 22-557.

¹³³ SONNENTAG, M. *Der Renvoi im Internationalen Privatrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2001, p. 44 – 46.

¹³⁴ *Ibid.*, p. 46.

užsienio teisės. Norint sukurti kolizinių normų sistemą, kuri būtų kaip pavyzdys užsienio kolizinei teisei, negalima pripažinti *renvoi* principo, nepasiduodančio bendrinimui. Šio požiūrio atstovai teigia, jog *renvoi* pripažinimas bei pats *renvoi* principas yra mokslo rūšis, sujaukianti visą tarptautinės privatinės teisės koncepciją. visų teisinių sistemų lygybė taptų iliuzine, jeigu *renvoi* principu būtų sutrikdyta valstybių vidaus teisės lygsvara. Kadangi principo pagalba tarptautinis harmonizavimas daugelio atvejų sudėties atžvilgiu negali būti pasiektas, nėra prasmės jo pripažinimo įtvirtinimui.¹³⁵

3.3. Valstybės, pripažįstančios *renvoi*

Dauguma teisinių sistemų pripažįsta daromas kolizinių normų nuorodas. Skiriasi tik jų taikymo technika. Kai kurios teisinės sistemos pripažįsta nuorodas į materialinę teisę, tačiau įvardina konkrečius atvejus, kai turi būti atsižvelgiama į grąžinimą ir nuorodas, daromas į trečiosios valstybės teisę. Kita grupė teisinių sistemų įtvirtina kolizinių nuorodų pripažinimą, tačiau nurodo konkrečias joms taikomas išimtis. Taip pat esama teisinių sistemų, kurios materialinių ar kolizinių normų taikymą susieja su tam tikrais kriterijais. Valstybėms, kurios pripažįsta nuorodą į kolizines normas, priklauso Belgija, Suomija, Prancūzija, Italija, Liuksemburgas, Austrija, Lenkija, Rumunija, Turkija, Kroatija, Makedonija, Slovėnija, Kinija, Japonija, Pietų Korėja, Tailandas, Iranas, Kuba, Venesuela. Taip pat ir airių, australų bei Kanados teismai pasirinko kolizinių normų paisymą. Šių valstybių teisinės sistemos taiko materialinės teisės normas tik tuo atveju, jeigu jų kolizinės taisyklės daro aiškia nuorodą į materialines normas, arba kolizinės taisyklės prasmė suponuoja materialinių normų taikymą, nors ir neapibrėžtą įstatymu.¹³⁶

Belgijos teismai pripažįsta daromą grąžinimą į jų teisę. Tačiau ar yra atsižvelgiama į daromus nukreipimus į trečiosios valstybės teisę, nėra aiškaus reguliavimo, nors belgų teisės doktrina teigiamai pasisako šiuo klausimu. Suomijos atveju įstatyme, reguliuojančiame šeimos santykius su tarptautiniu elementu, daroma sąsaja su asmens pilietybe: jeigu konkrečiu atveju užsienio valstybės teisė, kurios pilietis asmuo yra, daro nuorodą į trečios valstybės teisę, teisiniams santykiams bus taikoma tos valstybės teisės normos. Suomijos *renvoi* principo keliamos problematikos reguliavimas remiasi vokiškuoju pavyzdžiu. Nors anksčiau teisinėje literatūroje *renvoi* principas buvo kritikuojamas ir apibūdinamas kaip „ginčytinas ir abejotinas“ principas. Buvo teigiama, jog *renvoi* nesiekia harmonizavimo, o tik lengvesnio valstybės vidaus teisės taikymo.

---

¹³⁵ SONNENTAG, M. *Der Renvoi im Internationalen Privatrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2001, p. 48.

¹³⁶ *Ibid.*, p. 49.

Turkijos tarptautinės privatinės teisės įtvirtina nuostatą: „jeigu taikytinos užsienio teisės kolizinės taisyklės daro nuorodą į trečios valstybės teisę, bus taikomos jos materialios normos. Tačiau bus atsižvelgiama tik į pirmą nuorodą, kai nukreipiama į trečios valstybės teisę. Jeigu trečios valstybės teisė numatys tolesnę nuorodą, į šį nukreipimą atsižvelgiama nebus“. Kubos teisinė sistema taip pat pripažįsta grąžinimą į *lex fori* be jokių išimčių. Tačiau išimtys numatomos esant nuorodai į trečiosios valstybės teisę, kai šios normos prieštarauja Kubos viešosios teisės nuostatom. Tokiu atveju bus taikoma Kubos teisė.¹³⁷

Pagal Portugalijos civilinį kodeksą grąžinimas į Portugalijos teisę pripažįstamas tuo atveju, jeigu grąžinama į materialines normas. Tačiau šiai nuostatai daroma išimtis, sakanti, jog į privalomai materialinė teisė bus taikoma tik tais atvejais, kai teisiniai santykiai susiję su asmens, turinčio gyvenamąją vietą Portugalijoje, statusu arba kai kitos valstybės teisė, kurioje yra asmens gyvenamoji vieta, daro nuorodą į Portugalijos materialinę teisę. Portugalijos civilinis kodeksas įtvirtina taisyklę, pripažįstančią nuorodas į trečios valstybės teisę tuo atveju, kai pati valstybė atsižvelgia į daromą nuorodą. Tačiau kitas kodekso straipsnis įtvirtina išimtį, susijusią su grąžinimo į *lex fori* bei nukreipimo į trečios valstybės teisę pripažinimu tais atvejais, kai daromos nuorodos sąlygotų sudaryto sandorio negaliojimą. O taikant materialines normas sandoris būtų galiojantis. Tas pats galioja tuo atveju, kai *renvoi* pripažinimas sąlygoja statuso nelegitimumą, o principo nepaisant statusas būtų legitimus. Remiantis Portugalijos kodekse įtvirtinta nuostata, į *renvoi* principą taip pat nebus atsižvelgiama, jeigu šalys savo teisiniams santykiams pačios pasirinko taikytiną teisę.¹³⁸

Meksiko valstijos teisėje įtvirtinta, jog kolizinės normos daro nuorodą į materialinę teisę, nebent išskirtinės bylos aplinkybės reikalautų Meksiko valstijos materialinių normų ar trečios užsienio valstybės kolizinių normų taikymo.¹³⁹ Kitos Meksikos valstijos – Nuevo Leonas (isp. *Nuevo Leon*) – įstatymas pripažįsta grąžinimą į *lex fori*, taip pat daromą nuorodą į trečios valstybės teisę, jeigu tai neprieštarauja daromų nuorodų tikslui ir nėra griežtai nustatyto materialinių normų taikymo.¹⁴⁰

Atsakant į klausimą, kokiai teisei sistemai esant valstybė nutraukia daromas nuorodas į trečios ar tolimesnių valstybių teisę, reikia atsižvelgti į valstybių poziciją

---

¹³⁷ SONNENTAG, M. *Der Renvoi im Internationalen Privatrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2001, p. 49 – 52.

¹³⁸ Portugalijos civilinis kodeksas. [interaktyvus; žiūrėta 2017 m. kovo 29 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=200240#LinkTarget_3340>.

¹³⁹ Meksiko valstijos civilinis kodeksas. [interaktyvus; žiūrėta 2017 m. kovo 29 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=199821#LinkTarget_706>.

¹⁴⁰ Nuevo Leono valstijos civilinis kodeksas. [interaktyvus; žiūrėta 2017 m. kovo 29 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.testamentos.gob.mx/Documentos/ccivil/19codciv.pdf>>.

tarptautinio harmonizavimo atžvilgiu. Teisinės sistemos, pirmoje eilėje siekiančios tarptautinio vienodinimo, nutraukia daromų nuorodų grandinę, kai užsienio valstybės teisė nėra įtvirtinusi darytinų nuorodų į kitos valstybės teisę. Valstybių teisinės sistemos, pripažįstančios tik daromą pirmą nukreipimą į trečios valstybės teisę, o po jo netoleruojančios galimai seksiančių nuorodų, taip pat siekia tarptautinio harmonizavimo. Tačiau šio požiūrio atstovės, iškilus interesų konfliktui tarp teisinio saugumo (teisinio aiškumo, užtikrinto teisės normų, konkrečių teisinių laisvių bei pareigų laikymosi) siekiamybės ir tarptautinio harmonizavimo, pirmenybę teikia teisiniam saugumui. Manoma, jog tarptautinis harmonizavimas galėtų būti pasiektas daug greičiau ir lengviau, jeigu būtų atsižvelgiama į trečios valstybės teisės daromą nuorodą į ketvirtos valstybės teisę arba grąžinant į *lex fori*.¹⁴¹

3.4. Europos Sąjungos teisės aktuose ir tarptautinėse sutartyse įtvirtinti renvoi problematikos sprendimo būdai

1958 m. sausio 1 d. įsigaliojusia Romos sutartimi įsteigta Europos ekonominė bendrija (toliau – EEB), kurios ankstyvuojū ekonominės integracijos laikotarpiu vienintele nuoroda į tarptautinę privatinę teisę galima laikyti EEB steigimo sutarties 220 str., patvirtinusi valstybių narių teisę “prireikus” vesti “tarpusavio derybas, kad savo nacionaliniams subjektams užtikrintų formalumą, reguliuojančių abipusį teismų ir arbitražo sprendimų pripažinimą ir vykdymą, supaprastinimą”. Tiesiogiai ar netiesiogiai remdamosi šiuo straipsniu, 1986 m. valstybės narės pasirašė Briuselio konvenciją dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose vykdymo, ir 1980 m. Romos konvenciją dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės.¹⁴²

Jau 1980 m. Romos konvencijos 15 str. numatė, jog bet kurios šioje Konvencijoje nurodytos valstybės teisės taikymas – tai toje valstybėje galiojančių teisės normų, išskyrus jos tarptautinės privatinės teisės normas, taikymas. Iš esmės šiuo straipsniu buvo įtvirtintas atgalinio nukreipimo (*renvoi*) netaikymas.¹⁴³ Teisės doktrinoje yra teigiama, jog *renvoi* taikymo pašalinimas iš Romos konvencijos atspindi bendrosios teisės tradicijos taisyklę, jog *renvoi* principo taikymas nėra priimtinas (angl. *finds no place*) sutarčių srityje. Autorius taip pat pažymi, jog *renvoi* principas taip pat netaikytinas vadovaujantis

---

¹⁴¹ SONNENTAG, M. *Der Renvoi im Internationalen Privatrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2001, p. 72.

¹⁴² LIUBERTATĖ, L. Europos Sąjungos kompetencija tarptautinės privatinės teisės srityje: ribų beiškant. *Teisė*, 2011, t. 79, p. 93-94.

¹⁴³ Konvencija dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės, pateikta pasirašyti Romoje, 1980 m. birželio 19 d. OL, 2005, C169, p. 10-22.

Jungtinės Karalystės Tarptautinės privatinės teisės 1995 m. aktu deliktų teisės srityje.¹⁴⁴ Teisės doktrinoje pažymima, jog Romos konvencijoje įtvirtintas *renvoi* taikymo draudimas, atspindi ir kitų valstybių, pvz., Danijos Karalystės teisės doktrinoje ir teismų praktikoje įsitvirtinusią nuostatą, jog nuoroda į užsienio valstybės nacionalinę teisę reiškia nuorodą į valstybės materialinės teisės, o ne į tarptautinės privatinės teisės normas.¹⁴⁵

1999 m. gegužės 1 d. įsigaliojusi Amsterdamo sutartis suteikė naują postūmį tarptautinės privatinės harmonizavimui Europos Bendrijoje. Sutartinių prievolių srityje suvienodintos kolizinės taisyklės buvo įtvirtintos jau minėtoje Romos konvencijoje, todėl pirmiausia stengtasi užpildyti spragą egzistuojančią nesutartinių prievolių srityje. Tuo tikslu 2003 m. liepos 22 d. Komisija pateikė Reglamento dėl nesutartinėms prievolėms taikytinos teisės (Roma II), skirtą harmonizuoti civilinio ir komercinio pobūdžio nesutartinėms prievolėms (eismo įvykiams, atsakomybei už gaminius su trūkumais, nesąžiningai konkurencijai ir t. t.) taikytinos teisės nustatymo kriterijus, taip užtikrinant didesnę nei iki šiol fizinių asmenų ir ūkio subjektų teisinį tikrumą ir išvengti *forum shopping* praktikos.¹⁴⁶

2007 m. liepos 11 d. priimtame Europos parlamento ir Tarybos reglamente dėl nesutartinėms prievolėms taikytinos teisės (Roma II) įtvirtinta analogiška Romos Konvencijai, *renvoi* taikymą draudžianti taisyklė, t. y. jo 24 str. nustato, jog šiame reglamente įpareigojimas taikyti šioje šalyje galiojančias teisės normas, išskyrus tarptautinės privatinės teisės normas.¹⁴⁷ Teisės doktrinoje yra teigiama, kad tokio pobūdžio formuluoatė reiškia, jog yra draudžiamas *renvoi*, t. y. atgręžtinė nuoroda arba nuoroda į dar kitos valstybės teisę. Ši taisyklė pagal Roma II reglamentą neturi jokių išlygų¹⁴⁸.

Teisės doktrinoje yra teigiama, jog iš esmės Roma II reglamento 24 str. atspindi anksčiau aptartos Romos Konvencijos 15 str., t. y. *renvoi* principo draudimo doktriną. Tokia griežta pozicija *renvoi* principo atžvilgiu atspindi Anglijos teisės požiūrį į *renvoi* taikymą bent jau kalbant apie deliktinių prievolių sritį. Pažymėtina, kad esant *renvoi*

---

¹⁴⁴ McCLEAN, J. D.; MORRIS, J. H. C.; ABOU – NIGM, V., R. *The Conflict of Laws*. London: Sweet & Maxwell LTD, 2000, p. 508-509.

¹⁴⁵ LOOKOFISKY, J. *Danish private international law at the end of the 20th Century: Progress or Regress? Private International Law at the End of the 20th Century: Progress or Regress?* London: Kluwer Law International, 2000, p. 159.

¹⁴⁶ LIUBERTAITĖ, L. *Renvoi principo problematika ir sprendimo būdai*: magistro darbas. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2007, p. 56-57.

¹⁴⁷ 2007 m. liepos 11 d. Europos parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 864/2007 dėl nesutartinėms prievolėms taikytinos teisės ("Roma II"). OL, 2007, L 199, p. 40-49.

¹⁴⁸ MIZARAS, Vytautas. Tarptautinės privatinės teisės vienodinimo Europos Sąjungoje rezultatai: reglamentai Roma I ir Roma II. *Justitia*, 2008, t. 4 (70), p. 5.

draudimo precedentui sutartinių prievolių srityje, doktrinos draudimui nesutartinių prievolių srityje tapo svarbiais tokie argumentai kaip teisinio tikrumo užtikrinimas bei šiuolaikinės tarptautinės privatinės teisės doktrinos neigiamas požiūris (*hostility renvoi*) doktrinos atžvilgiu.¹⁴⁹ Pažymėtina, kad Roma II reglamentas metodologiniu požiūriu buvo orientuotas į 1980 m. Romos konvenciją dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės, o dalykiniu požiūriu buvo iš esmės parengtas pagal Europos tarptautinės privatinės teisės grupės parengtas atitinkamas taisykles¹⁵⁰. Todėl nestebina tai, jog Roma II reglamente iš esmės buvo perimtas jau ankstesniame teisiniame tuometinės Europos Bendrijos kolizinių normų reguliavime įsitvirtinęs *renvoi* doktrinos draudimo principas.

Kaip pažymima teisės doktrinoje, 2005 m. gruodžio 15 d. Komisija pateikė naują pasiūlymą dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės (Roma I), kuriuo buvo siekiama modernizuoti Romos konvencijos nuostatas ir jas įtvirtinti tuometinės Europos Bendrijos akte, tiesiogiai taikomame visose valstybėse narėse, kadangi tuo metu galiojusi Romos konvencija buvo tarptautinės privatinės teisės klausimus reglamentuojanti teisinė priemonė, turinti tarptautinės sutarties struktūrą. Tokia sistema buvo laikoma turinti trūkumų, nes Briuselis I, Roma II ir 1980 m. Romos konvencija sudarė vientisą tarptautinės privatinės teisės, susijusios su civilinio ar komercinio pobūdžio sutartinėmis ir nesutartinėmis prievolėmis, normų visumą tuometinėje Europos Bendrijoje.¹⁵¹

2008 m. birželio 17 d. buvo priimtas Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės (Roma I).¹⁵² Šis reglamentas taikomas sutartinėms prievolėms civilinėse ir komercinėse bylose, kurios turi ryšį su skirtingų valstybių teise (1 straipsnio 1 dalis). Reglamente nurodyta teisė taikoma net jei ši teisė nėra valstybės narės teisė.

Reglamento Roma I 20 str. teigia, jog šiame reglamente nurodytos bet kurios valstybės teisės taikymas reiškia toje valstybėje galiojančių teisės normų, išskyrus tarptautinės privatinės teisės normas taikymą, jei šiame reglamente nenurodyta kitaip.

---

¹⁴⁹ DICKINSON, A. *The Rome II regulation: The law applicable to non-contractual obligations*. Oxford: Oxford University Press, 2008, p.137-138. [interaktyvus; žiūrėta 2017 m. kovo 5 d.]. Prieiga per internetą: <<https://books.google.lt/books?id=2yxcAHG10lgC&printsec=frontcover&dq=DICKINSON,+A.+The+Rome+II+regulation:+The+law+applicable+to+non-contractual+obligations&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwin2pKr2oXTAhWBqSwKHVdeC1UQ6AEIGDAA#v=onepage&q=DICKINSON%2C%20A.%20The%20Rome%20II%20regulation%3A%20The%20law%20applicable%20to%20non-contractual%20obligations&f=false>>.

¹⁵⁰ MIZARAS, Vytautas. Tarptautinės privatinės Teisės vienodinimo Europos Sąjungoje rezultatai: reglamentai Roma I ir Roma II. *Justitia*, 2008, t. 4 (70), p. 4.

¹⁵¹ LIUBERTAITĖ, L. *Renvoi principo problematika ir sprendimo būdai*: Magistro darbas. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2007, p. 57-58.

¹⁵² 2008 m. birželio 17 d. Europos parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 593/2008 dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės ("Roma I"). OL, 2008 L 177, p. 6-15.

Galima teigti, jog šiuo atveju taip pat kaip ir Romos konvencijos bei Roma II reglamento atvejais yra iš esmės įtvirtintas *renvoi* doktrinos taikymo draudimo principas. Kaip teigiama teisinėje literatūroje, skirtingai nei Roma II reglamento atveju, Roma I yra numatyta viena išlyga, o būtent pačiame reglamente gali būti leidžiamas *renvoi*.¹⁵³

2010 m. gruodžio 20 d. buvo priimtas Tarybos reglamentas, kuriuo siekiama įgyvendinti tvirtesnę bendradarbiavimą santuokos nutraukimo ir gyvenimui skyrium taikytinos teisės srityje.¹⁵⁴ Šio reglamento 11 str. nustato, jog kai pagal šį reglamentą numatyta taikyti tam tikros valstybės teisę, tai reiškia toje valstybėje galiojančių teisės normų, išskyrus jos tarptautinės privatinės teisės normas, taikymą. Atsižvelgiant į tai galima teigti, jog Europos Sąjunga priimdama kolizines taisykles nuosekliai laikosi *renvoi* draudimo principo, kas atsispindi taip pat ir minėtame Roma III reglamente.

Kaip išimtį iš taisyklės verta paminėti 2012 m. liepos 4 d. Europos parlamento ir Tarybos reglamentą dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės ir kitų klausimų susijusių su paveldėjimo teisiniais santykiais.¹⁵⁵ Šio reglamento 34 str. nustato, kad šiame reglamente nustatytas bet kurios trečiosios valstybės teisės taikymas yra toje valstybėje galiojančių teisės normų, *įskaitant ir jos tarptautinės privatinės teisės normas*, taikymas, tiek, kiek tomis normomis numatytas *renvoi*: a) į valstybės narės teisę; b) į kitos trečiosios valstybės, kuri taikytų savo teisę, teisę. *Renvoi* principo taikymas ir šiuo atveju išlieka ribotas, nes Reglamento 34 str. 2 d. nustato, jog *renvoi* netaikytinas: jei išimties tvarka, pagal visas bylos aplinkybes aišku, kad mirties dieną palikėjas buvo akivaizdžiai glaudžiau susijęs su kita valstybe nei valstybė, kurios teisė būtų taikytina pagal 21 str. 1 d., paveldėjimui taikytina teisė yra tos kitos valstybės teisė (21 str. 2 d.). *Renvoi* taip pat netaikytinas atvejais nurodytais Reglamento 22 str., 27 str., 28 str. b punkte ir 30 str.

Kaip teigiama doktrinoje, pradiniam Komisijos pasiūlyme dėl šio Reglamento priėmimo, buvo tradiciškai siūloma atsisakyti *renvoi* principo taikymo sekant jau anksčiau aptartąją *renvoi* atsisakymo doktrina. Tačiau, teisės mokslininkai teisingai pastebėjo, kad *renvoi* taikymas gali būti tam tikrais atvejais naudingas ypač kalbant apie santykį su valstybėmis ne ES narėmis. Tačiau, šio Reglamento atveju, *renvoi* taikytinas tokiais atvejais, kai trečiosios valstybės teisė gražina į ES valstybės narės teisę, bet

---

¹⁵³ MIZARAS, Vytautas. Tarptautinės privatinės teisės vienodinimo Europos Sąjungoje rezultatai: reglamentai Roma I ir Roma II. *Justitia*, 2008, t. 4 (70), p. 4.

¹⁵⁴ 2010 m. gruodžio 20 d. Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1259/2010 kuriuo įgyvendinamas tvirtesnis bendradarbiavimas santuokos nutraukimui ir gyvenimui skyrium taikytinos teisės srityje. OL, 2010 L 343, p. 10-16.

¹⁵⁵ 2012 m. liepos 4 d. Europos parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 650/2012 dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų paveldėjimo klausimais pripažinimo ir vykdymo bei autentiškų dokumentų paveldėjimo klausimais priėmimo ir vykdymo bei dėl Europos paveldėjimo pažymėjimo sukūrimo. OL 2012 L 201, p. 107-134.

nebūtinai tos valstybės, kurios teismas turi jurisdikciją, arba į kitos trečiosios valstybės teisę, kuri ir taikytų savo teisės normas. Teisės doktrinoje yra teigiama, jog nors Reglamentas *expressis verbis* nenustato, tačiau galima teigti, jog tais atvejais, kai įvyksta grąžinimas (remisija) į ES valstybės narės teisę, tai reiškia grąžinimą į valstybės narės materialinės, o ne tarptautinės privatinės teisės normas. Reglamentas taip pat apsaugo palikėją, kuris pasirinkdamas taikytiną teisę, nepašalina *renvoi* taikymo, tais atvejais, kai palikėjas pasirenka taikytiną teisę, pagal Reglamentą *renvoi* yra netaikytinas.¹⁵⁶

Apibendrinant galima teigti, kad su retomis išimtimis, Europos Sąjungos kolizines normas harmonizuojančiuose teisės aktuose nuosekliai laikomasi *renvoi* principo pašalinimo (draudimo) principo. Teisės doktrina tokį radikalų *renvoi* problemos sprendimo būdą pateisina tokiais argumentais:

1) Toks *renvoi* principo draudimas padeda užtikrinti teisinį tikrumą ir teisės taikymo rezultato numatomumą. Leidžiant *renvoi* principo taikymą padidėtų rizika, jog skirtingų valstybių narių teismai, taikydami skirtingų valstybių teisę tam pačiam teisiniam klausimui spręsti, gautų nenuoseklius rezultatus;

2) *renvoi* principo taikymo draudimas leidžia teisėjams taikantiems teisę išvengti užsienio valstybių tarptautinės privatinės teisės normų tyrimo ir taikymo. Doktrinoje teigiama, jog tai yra didelių laiko sąnaudų reikalaujantis ir klaidoms jautrus darbas. Tokiu būdu supaprastinamas ir pagreitinamas taikytinos teisės klausimas;

3) Tokiu būdu užtikrinamas protingas balansas tarp valstybės ir teisinio santykio šalių interesų, pvz., tam tikrais atvejais teisinio santykio šalys turi galimybę pasirinkti teisiniam santykiui taikytiną teisę. *renvoi* doktrinos taikymas galėtų paveikti tokios teisės efektyvumą (apriboti ją).¹⁵⁷

Doktrinoje yra teigiama, jog *renvoi* teorijos problematikas tarptautinėse sutartyse pradėta spręsti gana vėlai. Nagrinėjant tarptautinės praktikos vystymąsi šioje srityje galima teigti, jog vyksta lėtas, bet gana tendencingas *renvoi* principo atmetimo procesas. Nepaisant to, kad egzistuoja keletas tarptautinių konvencijų, pripažįstančių *renvoi* teorijos taikymo galimybę, tarptautinėse sutartyse vis dažniau įtvirtinamas tiesioginis *renvoi*

---

¹⁵⁶ CALSTER, G. *European Private International Law*. Oxford: Hart Publishing, 2016, p. 334-335. [interaktyvus; žiūrėta 2017 m. kovo 28 d.]. Prieiga per internetą: <<https://books.google.lt/books?id=yplCwAAQBAJ&pg=PT536&dq=CALSTER,+G.+European+Private+International+Law&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwjZltvC24XTAhWIDiwKHcVtDaEQ6AEIGDAA#v=onepage&q=CALSTER%2C%20G.%20European%20Private%20International%20Law&f=false>>.

¹⁵⁷ HUBER, P. *Rome II Regulation: Pocket Commentary*. Sellier European Law Publishers, 2011, p. 40. [interaktyvus; žiūrėta 2017 m. kovo 28 d.]. Prieiga per internetą: <<https://books.google.lt/books?id=VhngQwy5dHkC&pg=PA40&dq=HUBER,+P.+Rome+II+Regulation:+Pocket+Commentary.+Sellier+European+Law+Publishers&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwj1pdWS5YXTAhUCKywkHd5CDIkQ6AEIHTAB#v=onepage&q=HUBER%2C%20P.%20Rome%20II%20Regulation%3A%20Pocket%20Commentary.%20Sellier%20European%20Law%20Publishers&f=false>>.

netaikymo principas ir tai galioja kalbant apie daugiašales konvencijas (ypač Hagos), tiek apie dvišales sutartis unifikuojančias tarptautinės privatinės teisės taisykles. Doktrinoje yra teigiama, kad *renvoi* principo taikymas dvišalių tarptautinių sutarčių atveju, nes yra nesuderinamas su šių tarptautinių sutarčių tikslu. Jau nuo 1955 m. Hagos konvencijų rengėjai stengiasi tiksliai nurodyti, kad valstybės teisė, į kurią nukreipia konvencijoje įtvirtintos kolizinės taisyklės, apima tik vidaus teisę, t. y. materialiąsias teisės normas. Teisės doktrinoje yra teigiama, jog tokia formuluotė pirmą kartą pavartota 1955 m. birželio 15 d. Konvencijos dėl tarptautinėms prekių – pirkimo pardavimo sutartims taikytinos teisės 2, 3 str. Vėliau analogiškos nuostatos atsirado *inter alia* 1958 m. balandžio 15 d. dėl nuosavybės teisės perleidimo tarptautinių prekių pirkimo – pardavimo sutarčių atveju teisiniams santykiams taikytinos teisės; 1971 m. gegužės 4 d. Konvencijos dėl eismo įvykiams taikytinos teisės ir kt.¹⁵⁸

Apibendrinant galima teigti, kad šiuolaikinė tarptautinė teisė, tarptautinėse konvencijose nuosekliai laikosi *renvoi* taikymo principo atmetimo doktrinos. Toks požiūris visų pirma įsitvirtinęs tarptautinėse sutartyse, pradėtas taikyti ir Europos Sąjungos teisės aktuose. Paminėtina, kad *renvoi* draudimas tapęs praktiškai ES tarptautinės privatinės teisės visuotinai taikomu principu, o juo siekiama užtikrinti teisinio tikrumo principo įgyvendinimą, supaprastinti ir pagreitinti taikytinos teisės klausimų sprendimą ir užtikrinti protingą balansą tarp valstybės ir teisinio santykio šalių interesų.

---

¹⁵⁸ LIUBERTAITĖ, L. *Renvoi principo problematika ir sprendimo būdai*: Magistro darbas. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2007, p. 60-61.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. *Renvoi* principo atsiradimas siejamas su teismų praktika, įtakojusia valstybių įstatyminių reguliavimų instituto atžvilgiu.

2. *Renvoi* principo atsiradimas, pripažinimo bei taikymo problematika sukėlė nesibaigiančias diskusijas ne tik teoriniame, bet ir praktiniame lygmenyje. Iki šiol nėra vieningos nuomonės principo taikymo atžvilgiu. Valstybių teisinės sistemos skirtingais būdais ieško *renvoi* problematikos sprendimo būdų. Tai priklauso nuo valstybės interesams teikiamų prioritetų.

3. Valstybės savo teisėje gali pasirinkti vieną iš trijų galimybių: griežtai nepripažinti *renvoi*, pripažinti tik pirmojo laipsnio *renvoi* arba pripažinti ir pirmojo, ir antrojo laipsnio *renvoi*. Visi variantai yra savaip pateisinami valstybių teisinėse sistemose. *Renvoi* atmetimas yra paprasčiausia alternatyva, visiškai panaikinanti keblias problemas, bet galinti apsunkinti teismo sprendimo pripažinimą kitose valstybėse. Pabrėžtina, kad valstybės išsprendžia „teisės teniso“ efekto problemą įprastai nustatydamos apribojimus: jeigu nukreipiama atgal, tokiu atveju taikomos tik materialinės normos. Apibendrinant galima teigti, kad absoliutaus *renvoi* jokia valstybė nepripažįsta, visada daromos išimtys tam tikrose srityse.

4. Lietuvos įstatymų leidėjo *renvoi* principo pasirinktas reglamentavimas, nors ir itin siauras, tačiau griežtai riboja „teisės teniso“ efektą. Tai galima apibūdinti kaip pozityvų instituto keliamos problematikos sprendimo būdą.

5. Negatyvusis *renvoi* principo problematikos sprendimo būdas Lietuvoje atsiskleidžia per įstatyme nurodomų išimčių abstraktumą bei jų nebuvimą. Užsienio valstybių *renvoi* teisinis reglamentavimas bei šio instituto teismų praktinis taikymas priimant sprendimus galėtų būti pavyzdžiu Lietuvos įstatymų leidėjui bei teismams.

6. *Renvoi* draudimas tapo praktiškai ES tarptautinės privatinės teisės visuotinai taikomu principu. Juo siekiama užtikrinti teisinio tikrumo principo įgyvendinimą, supaprastinti ir pagreitinti taikytinos teisės klausimų sprendimą ir užtikrinti protingą balansą tarp valstybės ir teisinio santykio šalių interesų.

7. Vis dėlto, atsižvelgus į teisės mokslininkų nuomones, valstybių pozityviają teisę, negalima daryti apibendrinančios išvados, jog stebima tendencija, kad valstybių teisinės sistemos linkusios labiau pripažinti *renvoi* principą ar atmesti. Esama įvairių krypčių. Tačiau galima pasakyti, jog yra vis mažiau teisinių sistemų, griežtai atsisakančių *renvoi* taikymo ar, priešingai, aiškiai išreiškiančių besąlygišką pritarimą principo taikymui. Valstybės dažniausiai renkasi sprendimus, įtvirtinančius išimtis. Galimas

pastebėjimas, jog valstybės linkusios atsisakyti *renvoi* taikymo tarptautinių sutarčių bei deliktų teisės srityje. Tačiau vis daugiau pateisina principo taikymą sprendžiant tarptautinius asmens statuso, šeimos ir paveldėjimo teisinių santykių ginčus. Tai sritys, kuriose valstybės stengiasi apsaugoti savo ir savo piliečių interesus.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su papildymais ir pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262;
2. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996 m. gegužės 2 d., Nr. 39-961;
3. 1930 m. birželio 7 d. Ženevos konvencija dėl įstatymų kolizijų naudojant įsakomuosius ir paprastuosius vekselius sprendimo (su papildymais ir pakeitimais). *Valstybės žinios*, 2000 kovo 15 d., Nr. 22-557;
4. 1980 m. Romos konvencija dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės (su papildymais ir pakeitimais). Europos Sąjungos oficialus leidinys Nr. C 169/10;
5. Hagos tarptautinė konvencija dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų. *Valstybės žinios*, 2002 m. gegužės 22 d., Nr. 51 – 1932;
6. 2007 m. liepos 11 d. Europos parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 864/2007 dėl nesutartinėms prievolėms taikytinos teisės (“Roma II”). OL, 2007, L 199;
7. 2008 m. birželio 17 d. Europos parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 593/2008 dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės (“Roma I”). OL, 2008 L 177;
8. 2010 m. gruodžio 20 d. Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1259/2010 kuriuo įgyvendinamas tvirtesnis bendradarbiavimas santuokos nutraukimui ir gyvenimui skyrium taikytinos teisės srityje. OL, 2010 L 343;
9. 2012 m. liepos 4 d. Europos parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 650/2012 dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų paveldėjimo klausimais pripažinimo ir vykdymo bei autentiškų dokumentų paveldėjimo klausimais priėmimo ir vykdymo bei dėl Europos paveldėjimo pažymėjimo sukūrimo. OL 2012 L 201;

Specialioji literatūra:

1. MIKELĖNAS, Valentinas. *Tarptautinės privatinės teisės įvadas*. Vilnius: Justitia, 2001;
2. MIZARAS, V., et al. *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2009;
3. NEKROŠIUS, I.; NEKROŠIUS, V.; ir VĖLYVIS, S. *Romėnų teisė*. Vilnius: Justitia, 2007;
4. JUŠKIENĖ, A.; KATILIENĖ, M.; ir KAZIŪNIENĖ, K. *Prancūzų – lietuvių kalbų žodynas*. Vilnius: Valstybinis leidybos centras, 1992;

5. McCLEAN, J. D.; MORRIS, J. H. C.; ABOU – NIGM, V., R. *The Conflict of Laws*. London: Sweet & Maxwell LTD, 2000;
6. BAR, von Ch.; MANKOWSKI, P. *Internationales Privatrecht*. Band I. Allgemeine Lehren. München: C. H. Beck, 2003;
7. HEINI, A., et al. *IPRG Kommentar*. Zürich: Schelthess, 1993;
8. LORENZ, S. *Internationales Privatrecht (IPR)*. München: Ludwig – Maximilians - Universität, 2012;
9. MELCHIOR, G. *Grundlagen des deutschen internationalen Privatrechts*. München: C. H. Beck, 2016;
10. NAWROTH, M. *Der versteckte renvoi im deutschen Internationalen Privatrecht*. Hamburg: Kovac, 2007;
11. NIETNER, S. *Internationaler Entscheidungseinklang im europäischen Kollisionsrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2016;
12. SCHACK, H. *Internationales Zivilverfahrensrecht*. München: C. H. Beck, 2006;
13. SCHURIG, K.; KEGEL, G. *Internationales Privatrecht*. München: C. H. Beck, 2000,
14. SIEHR, K. *Interationales Privatrecht. Deutsches und europäisches Kollisionsrecht*. Heidelberg: C. F. Müller, 2001;
15. SONNENTAG, M. *Der Renvoi im Internationalen Privatrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2001;
16. КУРКИН, Б. *Международное частное право*. Москва: МГИУ, 2008 г.

Straipsniai periodiniuose leidiniuose:

17. MIZARAS, V. Tarptautinės privatinės teisės vienodinimo Europos Sąjungoje rezultatai: reglamentai Roma I ir Roma II. *Justitia*, 2008, t. 4 (70);
18. LIUBERTAITĖ, L. *Renvoi principio problematika ir sprendimo būdai*: magistro darbas. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2007;
19. LIUBERTAITĖ, L. Europos Sąjungos kompetencija tarptautinės privatinės teisės srityje: ribų beiškant. *Teisė*, 2011, t. 79;
20. BERLINGHER, R. D. *The Renvoi in Private International Law*. International Journal of Social Science and Humanity, 2013, Vol. 3, No. 1;
21. LOOKOFSKY, J. *Danish private international law at the end of the 20th Century: Progress or Regress? Iš Private International Law at the End of the 20th Century: Progress or Regress?* London: Kluwer Law International, 2000;

22. MAAS, H. *Internationales privatrecht*. Berlin: Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz, 2015;

Elektroniniai dokumentai:

23. 1980 m. gruodžio 22 d. Konvencija dėl tarptautinėms prekių pirkimo – pardavimo sutartims taikytinos teisės (su papildymais ir pakeitimais). [interaktyvus; žiūrėta 2017 m. vasario 28 d.]. Prieiga per internetą: <<http://zakon.kuban.ru/private/kpmkp86.htm>>;

24. 1854 m. Ciuricho kodeksas. [interaktyvus; žiūrėta 2017 m. kovo 19 d.]. Prieiga per internetą: <[https://www.archives-quickaccess.ch/stazh/os/ref/OS+11+\(S.+3-5\)](https://www.archives-quickaccess.ch/stazh/os/ref/OS+11+(S.+3-5))>; <[https://www.archives-quickaccess.ch/stazh/os/ref/OS+21+\(S.+409-619\)](https://www.archives-quickaccess.ch/stazh/os/ref/OS+21+(S.+409-619))>;

25. Šveicarijos civilinių santykių įstatymas. [interaktyvus; žiūrėta 2017 m. kovo 19 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.amtsdruckschriften.bar.admin.ch/viewOrigDoc.do?id=10015413>>;

26. Šveicarijos tarptautinės privatinės teisės įstatymas. [interaktyvus; žiūrėta 2017 m. kovo 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/19870312/index.html>>;

27. Vokietijos Įvadinis civilinis kodeksas. [interaktyvus; žiūrėta 2017 m. kovo 19 d.]. Prieiga per internetą: <<https://dejure.org/gesetze/EGBGB/4.html>>; <https://de.wikisource.org/wiki/Einf%C3%BChrungsgesetz_zum_B%C3%BCrgerlichen_Gesetzbuche#Artikel_27>;

28. Portugalijos civilinis kodeksas. [interaktyvus; žiūrėta 2017 m. kovo 29 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=200240#LinkTarget_3340>;

29. Meksiko valstijos civilinis kodeksas. [interaktyvus; žiūrėta 2017 m. kovo 29 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=199821#LinkTarget_706>;

30. Nuevo Leono valstijos civilinis kodeksas. [interaktyvus. žiūrėta 2017 m. kovo 29 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.testamentos.gob.mx/Documentos/ccivil/19codciv.pdf>>;

31. Rusijos Federacijos civilinis kodeksas (su papildymais ir pakeitimais) Nr. 51-Φ3. [interaktyvus; žiūrėta 2017 m. kovo 19 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.internet-law.ru/law/kodeks/gk_3_66.htm>;

32. CALSTER, G. *European Private International Law*. Oxford: Hart Publishing, 2016; [interaktyvus; žiūrėta 2017 m. kovo 28 d.]. Prieiga per internetą: <<https://books.google.lt/books?id=yqqICwAAQBAJ&pg=PT536&dq=CALSTER,+G.+E>>

[uropean+Private+International+Law&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwjZltvC24XTAhWIDi wKHcVtDaEQ6AEIGDAA#v=onepage&q=CALSTER%2C%20G.%20European%20Private%20International%20Law&f=false](https://books.google.lt/books?id=2yxcAHG10lgC&printsec=frontcover&dq=DICKINSON,+A.+The+Rome+II+regulation:+The+law+applicable+to+non-contractual+obligations&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwjZltvC24XTAhWIDi wKHcVtDaEQ6AEIGDAA#v=onepage&q=CALSTER%2C%20G.%20European%20Private%20International%20Law&f=false)>;

33. DICKINSON, A. *The Rome II regulation: The law applicable to non-contractual obligations*. Oxford: Oxford University Press, 2008; [interaktyvus; žiūrėta 2017 m. kovo 5 d.]. Prieiga per internetą: <https://books.google.lt/books?id=2yxcAHG10lgC&printsec=frontcover&dq=DICKINSON,+A.+The+Rome+II+regulation:+The+law+applicable+to+non-contractual+obligations&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwin2pKr2oXTAhWBqSwKHVdeC1UQ6AEIGDAA#v=onepage&q=DICKINSON%2C%20A.%20The%20Rome%20II%20regulation%3A%20The%20law%20applicable%20to%20non-contractual%20obligations&f=false>>;
34. HUBER, P. *Rome II Regulation: Pocket Commentary*. Sellier European Law Publishers, 2011; [interaktyvus; žiūrėta 2017 m. kovo 28 d.]. Prieiga per internetą: <https://books.google.lt/books?id=VhngQwy5dHkC&pg=PA40&dq=HUBER,+P.+Rome+II+Regulation:+Pocket+Commentary.+Sellier+European+Law+Publishers&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwj1pdWS5YXTAhUCKywKHd5CDIkQ6AEIHTAB#v=onepage&q=HUBER%2C%20P.%20Rome%20II%20Regulation%3A%20Pocket%20Commentary.%20Sellier%20European%20Law%20Publishers&f=false>>;
35. ROOSEVELT, K. *Resolving renvoi: the bewitchment of our intelligence by means of language*. Pennsylvania: Penn Law: Legal Scholarship Repository, 2005; [interaktyvus; žiūrėta 2017 m. kovo 28 d.]. Prieiga per internetą: <http://scholarship.law.nd.edu/ndlr/vol80/iss5/4/>>;
36. Žodžių definicija. [interaktyvus; žiūrėta 2017 m. kovo 17 d.]. Prieiga per internetą: https://en.wikipedia.org/wiki/Lex_ferenda .
37. Vikipedija. [interaktyvus; žiūrėta 2017 m. kovo 17 d.]. Prieiga per internetą: https://de.wikipedia.org/wiki/Pasquale_Stanslao_Mancini>;
https://de.wikipedia.org/wiki/Hans_Lewald>;
[https://de.wikipedia.org/wiki/Martin_Wolff_\(Rechtswissenschaftler\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Martin_Wolff_(Rechtswissenschaftler))>;
https://de.wikipedia.org/wiki/Leo_Raape>; [interaktyvus; žiūrėta 2017 m. kovo 25 d.]. Prieiga per internetą: https://de.wikipedia.org/wiki/Abbo_Junker>;

SANTRAUKA

Renvoi principas – Lietuvos teisinėje sistemoje – „jaunas“ institutas, su kuriuo teismai susidūrė po 1990 m., Lietuvai atgavus Nepriklausomybę.

Renvoi – išvertus iš prancūzų kalbos reiškia grąžinimą, siuntimą atgal. Numanoma yra situacija, kai teismui nagrinėjant ginčą, turintį tarptautinį elementą, reikia taikyti užsienio teisę. Iškyla klausimas – užsienio valstybės materialinę teisę ar jos kolizines taisykles taip pat? Tokiu atveju, kai taikomos užsienio valstybės kolizinės normos, jos gali grąžinti į *lex fori* arba daryti nuorodą į trečios valstybės teisę. Būtent šie daromi grąžinimai bei nuorodos vadinami *renvoi*. Kaip teigia teisės mokslininkai, *renvoi* susiformavo teismų praktikos pagrindu. Šio principo pradininku laikoma *X. F. Forgo* byla, kurią nagrinėjo Prancūzijos Aukščiausiasis teismas. Nors grąžinimo principo taikymo užuomazgų buvo ir Vokietijos teisėje. Sprendimas, priimtas *X. F. Forgo* byloje, padarė įtaką tolimesniam *renvoi* principo taikymui.

Renvoi principas - jo taikymas ar atmetimas - sukėlė daug diskusijų tiek doktrinoje, tiek teismų praktikoje. Ir šiai dienai nėra vieningos nuomonės dėl *renvoi* principo pripažinimo valstybių teisinėse sistemose bei doktrinoje. Principo pripažinimo šalininkai grindžia jo taikymą teisiniais bei praktiniais pavyzdžiais, tarptautinės privatinės teisės tikslų realizavimu, užsienio teisės harmonizavimo siekiu. Kita grupė mokslininkų, grįsdami *renvoi* atmetimo būtinumą, apibūdina principą kaip pavojingą nesusipratimą, logiškai neįgyvendinamą, sukeltą sunkius padarinius.

Kiekviena valstybė skirtingai apsisprendžia *renvoi* principo atžvilgiu, kadangi iki šiol nėra pateikto jokio konkretaus sprendimo būdo. Valstybė gali pasirinkti, ar ji atmes *renvoi*; pripažins tik paprastą (pirmo laipsnio) *renvoi*, kai grąžinimas daromas į *lex fori*; ir trečia galimybė – pripažins ne tik grąžinimą į *lex fori*, bet ir į trečios valstybės teisę (transmisija).

Tačiau negalima teigti, jog stebima tendencija, kad valstybių teisinės sistemos linkusios labiau pripažinti *renvoi* principą ar jį atmesti. Esama įvairių krypčių. Tačiau galima pasakyti, jog yra vis mažiau teisinių sistemų, griežtai atsisakančių *renvoi* taikymo ar, priešingai, aiškiai išreiškiančių besąlygišką pritarimą principo taikymui. Valstybės dažniausiai renkasi sprendimus, įtvirtinančius išimtis. Galimas pastebėjimas, jog valstybės linkusios atsisakyti *renvoi* taikymo tarptautinių sutarčių bei deliktų teisės srityje. Tačiau vis daugiau pateisina principo taikymą sprendžiant tarptautinius asmens statuso, šeimos ir paveldėjimo teisinių santykių ginčus. Tai sritys, kuriose valstybės stengiasi apsaugoti savo ir savo piliečių interesus.

Das Renvoiproblem: die theoretische und praktische Anwendung; die Lösungsmöglichkeiten (Zusammenfassung)

Problematics of Renvoi Principle and Ways of Solution (Summary)

Das Renvoi Prinzip ist ein neuer Ansatz in der litauischen Rechtsordnung, der von litauischen Gerichten erst im Jahr 1990, nach der Unabhängigkeitserklärung, adaptiert wurde.

Renvoi stammt aus dem Französischen und bedeutet die Rückweisung. Gemeint wird in dem Zusammenhang die Situation, wenn die Richter in einem Fall, der über ein internationales Element verfügt, ausländisches Recht anwenden sollen. Doch erstmals sollen sie die Frage beantworten, was als ausländisches Recht bezeichnet wird: ausschließlich nur die Sachnormen, oder auch die Kollisionsnormen in Zusammenhang mit Sachnormen. In dem Fall, wenn das ausländische Recht sowohl auf die Sachnormen, als auch auf die Kollisionsnormen verweist, besteht die Möglichkeit, dass die Kollisionsnormen zurück auf lex fori verweisen, oder aber auch auf ein anderes ausländisches Recht weiterverweisen. Die erwähnten Rück- und Weiterverweisungen werden Renvoi genannt. Dazu gibt es aber verschiedene Meinungen. Eine Gruppe von Wissenschaftlern vertritt die Meinung, dass nur Weiterverweisungen als Renvoi bezeichnet werden dürfen. Doch die anderen sind der Meinung, dass Rück- und Weiterverweisungen die Bedeutung von Renvoi vervollständigen.

Es wird behauptet, dass die Rechtsprechung den Grundsatz dem Renvoi gelegt hat. Obwohl die deutschen Richter sich schon früher mit der Rück- und Weiterverweisung beschäftigt haben, wird der berühmte Fall Forgo als Renvoi Anfänger bezeichnet. Die Rechtsprechung im genannten Fall wurde in Frankreich von der Cour de Cassation ausgesprochen und hatte großen Einfluss sowohl auf die Weiterentwicklung, als auch auf die Anwendung des Prinzips.

Das Renvoi Prinzip - seine Anwendung oder sein Ausschluss – bereitete viele Diskussionen nicht nur in der Lehre, sondern auch in der Rechtsprechung. Auch zu dieser Zeit finden wir immer noch keine übereinstimmende Meinung in den Rechtssystemen verschiedenen Staaten.

Die Theoretiker, die sich für die Anwendung und Anerkennung des Renvoi aussprechen, begründen ihre Meinung durch zahlreiche Beispiele, Zielrealisierung des IPR (Internationales Privatrecht) und internationalen Entscheidungseinklang. Andere hingegen, die nach den Nachweisgründen des Renvoi Ausschlusses in Rechtssystemen

streben, bezeichnen das Prinzip als logisch undurchführbar, als gefährliches Missverständnis, als die ganze IPR Konzeption beeinflussendes Fehler.

Jeder Staat hat die Entscheidung getroffen, wie sein Rechtssystem dem Renvoi Prinzip gegenüber steht. Leider wurde bis jetzt keine konkrete Lösung gefunden, wie das Renvoi problem, wenn es zu seiner Anwendung kommt, zu behandeln wäre. Jeder Staat ist frei zu entscheiden, welche Methoden zu Festlegung oder Ausschluss des Renvoi in seinem Rechtssystem festgelegt werden. Es gibt Rechtssysteme, die sich auf Prinzip verzichten und sein Ausschluss im Grundgesetz verankert wird. Es gibt aber Rechtssysteme, die sich teilweise für Renvoi Beachtung entscheiden, wenn Rückverweisung auf *lex fori* zurückführt. Die dritte Variante, der die Rechtssysteme verschiedener Staaten beistehen können, beinhaltet nicht nur die mögliche Rückverweisung auf *lex fori*, sondern auch die Weiterverweisung auf das Recht des dritten Staates. Man muss aber auch erwähnen, dass die Weiterverweisung auf das Recht des vierten, fünften usw. Staates beachtet werden könnte.

Man dürfte aber nicht behaupten, dass die Tendenz der Rechtssysteme Richtung des Ausschlusses oder, umgekehrt, der Beachtung des Renvoi Prinzip geht. Es gibt verschiedene Richtungen. Man könnte aber eine Folgerung ziehen, dass es immer weniger Rechtssysteme gibt, die ausdrücklich gegen Renvoi Anwendung sind oder ausnahmslose Beachtung des Prinzips im Grundgesetz festlegen. Zurzeit ist die Tendenz zu spüren, verschiedene Staaten, seine Rechtssysteme entscheiden sich für die Lösungen, die durch Festlegung der Ausnahmen erreicht werden. Man könnte erwähnen, die meisten Staaten beachten die Rück- und Weiterverweisungen im Internationalen Familien-, Erb- und Personenrecht. Aber es wird meistens im Internationalen Delikt- und Vertragsrecht auf den Renvoi verzichtet, daher werden die Sachnormenverweisungen ausgesprochen. Nach der Analyse kommt man zu Schlussfolgerung, dass die Staaten durch die Ausnahmefestlegung in bestimmten Rechtsgebieten nicht nur die Staatsinteressen, sondern auch die Interessen der Bürger beschützen möchten.